

Pohjolan historiankirjoitus

Tiedeblogi Suomen ja muiden Pohjoismaiden historiografiasta - ISSN 2737-1948 / CC BY

[Etusivu](#)[Blogi & toimituskunta](#)[Kirjoita blogiin!](#)[Historiografista tutkimusta](#)

27.11.2023

Varhaismodernit kuolemanrangaistukset. Osa 1. Tutkimuseettisiä kysymyksiä

Anu Koskivirta

Kuolemanrangaistusta vastustetaan tänä päivänä oikeuseettisin perustein erityisesti kahdesta syystä: rangaistus on peruuttamaton ja sisältää syyttömänä tuomitsemisen riskin. Esimerkiksi Euroopan ihmisoikeussopimus vuodelta 2002 kieltää kuolemanrangaistuksen. Varhaismoderniin aikaan verrattuna nykyiset käsitykset oikeasta ja väärästä eroavat suuresti, kun puhutaan kuolemanrangaistuksesta.

Menneisyyden ja nykyisyyden ristiriitaisuus korostuu siinä, kuinka syvästi kirkon suhtautuminen kuolemanrangaistukseen on muuttunut. Katolinen, ortodoksinen ja luterilainen kirkkokunta eivät enää hyväksy ihmisen teloittamista missään olosuhteissa. Kuolemanrangaistus nähdään perustavasti kristillisen etiikan vastaiseksi, koska se rikkoo oikeuden elämään ja vie mahdollisuuden rikoksen sovittamiseen. Rangaistusmuotoa kannatetaan lähinnä fundamentalistien piireissä, kun Raamatun sana ei ole suhteutettu oman aikansa tuotteeksi.

Kuolemanrangaistusten historian ja nykyisyyden vuoropuhelu vaatii tulkkina toimivalta historioitsijalta mielenmalttia perustavien arvoristiriitojen edessä. Monien protestanttisten maiden tavoin Ruotsin valtiovalta käytti reformaatiota seuranneen runsaan parin vuosisadan ajan Raamatun kirjainta argumenttina kuolemanrangaistusten alan laventamiseen. Ankarasta rikosoikeudesta tuli osa valtionrakennusprosessia. Paikallisen, sovintoon pyrkineen oikeuden syrjäytti keskitetysti ohjattu rankaiseva rikosoikeus. Aatelin ja kuninkaan vallan vahvistuessa ja rahvaan köyhtyessä rikoslaista muodostui alempiin yhteiskunnan kerroksiin suunnatun vallankäytön muoto.

Mestauskirves 1800-luvun alkupuolen Suomesta. Kuva: Vankilamuseon kokoelma, Suomen kansallismuseo, Finna.

Rikoslain koventamisen välineeksi tuli puhdasoppinen luterilainen usko, jonka täytöntöönpanoon sidottiin niin maallinen kuin hengellinenkin regimentti. Aiemmin synniksi nähdyt teot siirtyivät rikoksina maallisten tuomioistuinten tuomiovallan piiriin, mutta kirkko säilytti samalla oman pitkälti häpeäkeskeisen kurinpitäjärjestelmänsä. Ankarat rangaistukset

Pohjolan historiankirjoitus

[Tarkastele profiilia](#)

BLOGIARKISTO

[marraskuuta 2023 \(1\)](#)[lokakuuta 2023 \(1\)](#)[syyskuuta 2023 \(1\)](#)[elokuuta 2023 \(1\)](#)[kesäkuuta 2023 \(1\)](#)[toukokuuta 2023 \(1\)](#)[huhtikuuta 2023 \(1\)](#)[maaliskuuta 2023 \(1\)](#)[helmikuuta 2023 \(1\)](#)[tammikuuta 2023 \(1\)](#)[joulukuuta 2022 \(1\)](#)[marraskuuta 2022 \(1\)](#)[lokakuuta 2022 \(1\)](#)[syyskuuta 2022 \(1\)](#)[elokuuta 2022 \(1\)](#)[kesäkuuta 2022 \(1\)](#)[toukokuuta 2022 \(1\)](#)[huhtikuuta 2022 \(1\)](#)[maaliskuuta 2022 \(1\)](#)[helmikuuta 2022 \(1\)](#)[tammikuuta 2022 \(1\)](#)[joulukuuta 2021 \(1\)](#)[marraskuuta 2021 \(1\)](#)[lokakuuta 2021 \(1\)](#)[syyskuuta 2021 \(1\)](#)[heinäkuuta 2021 \(1\)](#)[kesäkuuta 2021 \(1\)](#)

TUNNISTEET

[1500-luku](#)[1600-luku](#)[1700-luku](#)[1800-luku](#)[1900-luku](#)[1980-luku](#)[aateli](#)[aatelisto](#)[Ahvenkoski](#)

olivat samalla osa määrätietoista kampanjaa sukupuolielämän sitomiseksi pelkästään avioliittoon.

Jo Kustaa Vaasa varoitti vuonna 1536 muun ohella tapon ja huoruuden kymmenen käskyn vastaisina rikoksina vihastuttavan Jumalan. Yleistyvän katsomuksen mukaan taposta syntyi verivelka, jonka saattoi sovittaa vain rikoksen kanssa yhtäläinen rangaistus. Kostohenkisen talio- eli sovitusperiaatteen kiteytti I Mooseksen kirjan 9. luvun kuudes jae: ”Joka ihmisen veren vuodattaa, hänen verensä on ihminen vuodattava.” Muussa tapauksessa maata kohtaisi kollektiivinen Jumalan viha. Teokraattiseksi sovitusopiksi nimetty näkemys tekee yhteisöstä osasyllisen rikokseen, mikäli siitä ei rangaista kuolemalla.

Taistelua erityisesti uskontoon ja siveellisyyteen kohdistuneita rikoksia vastaan kiihdytti kuningas Erik XIV patentissaan törkeistä rikoksista (1563). Yhden ainoan sovittamattoman teon korostettiin vieneen häviöön kokonaisia valtakuntia. Jotta Jumalan vihan lankeaminen sodan, ruton ja nälänhätien muodossa voitaisiin välttää, Erik julisti murhan, jumalanpilkan, valtiopetoksen, raiskauksen, aviorikokset, sukurutsan ja eläimeen sekaantumisen sovitettavaksi vastedes vain kuolemalla. Verivelkaoppi oikeutti julkiset teloitukset yhteisön suojelemisena onnettomuuksilta. Niin ikään se velvoitti paikallisviranomaiset ja papiston, joka toimi oman aikansa tietämyksen valossa, valvomaan tarkoin Jumalan lain toteutumista.

Ruotsin valtiovalta velvoitti 1600-luvun alkuvuosikymmeninä paikalliset tuomioistuimet soveltamaan entistä ankarampaa rikosoikeutta Raamatun sanaan nojaten. Vuonna 1608 hallitsija Kaarle IX lisäsi Mooseksen kirjojen rikosoikeudelliset säädökset maanlain liitteeksi ja teki niistä sellaisenaan käypää oikeutta. Erityisesti kovenivat rangaistumääräykset väkivalta- ja siveysrikoksista sekä rikoksista uskontoa vastaan. Osa kuolemanrangaistuksista tosin poistettiin kuningatar Kristiinan vuonna 1653 antamassa rangaistusjärjestyksessä, koska lain kirjaimen ja rangaistuskäytännön suuren eroavaisuuden pelättiin heikentävän oikeuslaitoksen arvovaltaa. Vuoden 1734 Ruotsin valtakunnanlaisissa suuri osa Mooseksen lain määräyksistä siirtyi pappissäädykin myötävaikutuksella uuden, ikuisiksi ajatellun rikoslain osaksi.

Kun puhutaan lain sijaan rangaistuskäytännöstä, teloittamisen perusteena oli enimmäkseen runsas tusina rikosmuotoa, ja kuolemalla rangaistujen rikosten määrä taittui laskuun melko pian vuoden 1734 lain voimaan astumisen jälkeen. 1700-luvun puolivälissä teloitusten tavallisena perusteena Suomessa olivat eläimeen sekaantuminen, sukurutsa, tappo, murha ja lapsenmurha, ja vuosisadan lopulla enää pääsääntöisesti henkirikokset. 1770-luvun lopulla kuningas Kustaa III:n yritykset lakkauttaa kuolemanrangaistus esimerkiksi lapsenmurhasta olivat kaatuneet valtiopäivillä pappissäädyn vastustukseen. Suomen papistokaan ei juuri kyseenalaistanut kuolemanrangaistuksia ennen kuin niiden täytäntöönpaneminen lopetettiin Suomessa keisarin määräyksellä vuonna 1826 (ja Venäjään kuuluneessa Vanhassa Suomessa jo vuonna 1753).

Historiantutkijan on arvioitava menneisyyden ihmisten toimintaa ja ajattelua kohteen oman ajan tiedon ja ymmärryksen valossa. Tähän velvoitteeseen sisältyy sen ottaminen huomioon, millaisina käsitykset hyvästä, oikeasta ja eettisestä olivat näyttäytyneet kohdehenkilöiden elinaikana. Kuolemanrangaistusta oikeutti valistusajan oikeusajattelun murrokseen saakka rikosten syiden näkeminen yksilön pahuudessa ja huonotapaisuudessa, lapsenmurhissa myös siveysrikoksen paljastumisesta johtuvassa häpeässä. Yksilökeskeisten selitysten rinnalla elivät varsinkin 1600-luvulla myös demonologiset tulkinnat rikosten syistä. Vanhatestamentillisten rangaistusten ankaruuden on yhtäältä uskottu olleen laajojen kansankerrosten oikeustajun vastaisia ja kuvastaneen sosiaalista epäoikeudenmukaisuutta. Toisaalta aikalaislähteet kertovat myös siitä, että Raamattuun pohjautuva henki hengestä - ajattelu vastasi törkeimmissä rikosmuodoissa alamaisten odotuksia.

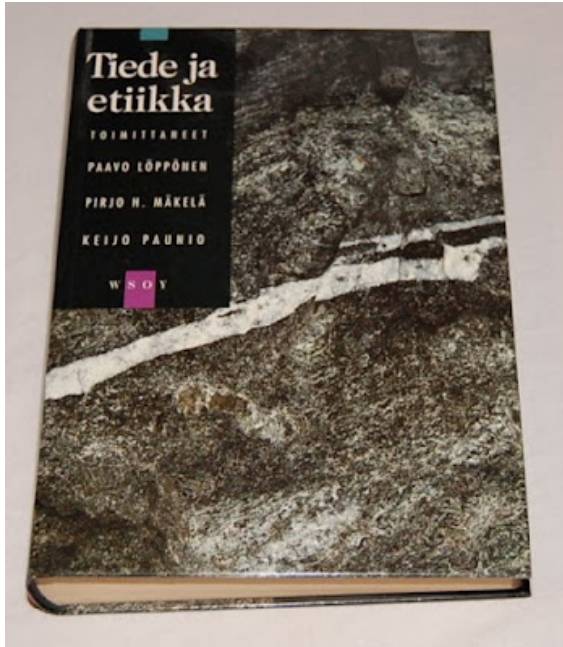
Ihmistieteiden etiikan nousu

Laaja ja monitieteinen keskustelu tieteen etiikasta alkoi Suomessa Suomen Akatemian tuella 1990-luvun alussa. Historia-alan ääntä käytti tuolloin sosiaalishistorian professori Hannu Soikkanen. Hänen ajatuksiaan taustoitti käsitys siitä, että valtiovalta oli pitkään rahoittanut pääasiassa sellaista historiantutkimusta, joka oli tukenut yhteiskuntaa säilyttäviä voimia eli varsin elitistisiä tutkimusasetelmia. Toisen maailmansodan jälkeisten vuosikymmenten ilmapiirille oli samalla leimallista käsitys siitä, että menneisyyden objektiiviset tosiasiat paljastuisivat ainoastaan lähteistä. Historiantutkimukseen eivät näin kuuluneet yleistyksset, jotka ylittivät lähteiden kirjaukset. Koska yhteiskuntaa koskevat käsitykset rinnastettiin

Aleksanteri I
 Alpo Silander
 Anders Josef Europaeus
 Anders Lizelius
 arkistolaitos
 baltiansaksalaiset
 Edvard Rodhe
 Eino Jutikkala
 Emanuel Linderholm
 Ernst Gustaf Palmén
 etnologia
 Eva Österberg
 Fredrika Dorotea
 Gabriel Rein
 Heikki Ylikangas
 Helsingin yliopisto
 henkilöhistoria
 Henrik Gabriel Porthan
 Henrik Klaunpoika Horn
 Herman Lundström
 Herman Råbergh
 Hilding Pleijel
 historia
 historiakulttuuri
 historiakuva
 historiallinen kriminologia
 historiankirjoitus
 historiografia
 Hjalmar Holmquist
 Horn-suku
 isoviha
 Itä-Suomi
 Jaakko Gummerus
 Johan Bilmark
 Johan Jakob Nordström
 Johan Wilhelm Ronimus
 Juhana-herttua
 Juho Rudolf Koskimies
 Kaarlo Blomstedt
 kansanelämä
 kansatiede
 Karjala
 Karl Adolf Appelberg
 kirkkohistoria
 kolmisäätyoppi
 konservointi
 kruunu
 kulttuurihistoria
 kuolemanrangaistus
 Kustaa IV Adolf
 Kuurinmaa
 lehdistö
 lehdistöhistoria
 lesket

mielipiteisiin, tutkimuskohteeseen liittyvät eettiset tai moraaliset näkemykset tai intohimot oli kätkettävä. Moraalisten kannanottojen välttäminen oli rinnasteista maan ulkopoliittisen liikkumatilan ahtaudelle.

Oli käänteentekevää, että Soikkanen liitti vuonna 1991 ilmestyneessä *Tiede ja etiikka* -kokoelmassa historiantutkimuksen etiikan ennen muuta historian yhteiskuntakriittiseen tehtävään. Sillä hän viittasi menneisyyden epäkohtien paljastamiseen ja näistä epäkohdista kumpuaviin muutosvaatimuksiin. Vuonna 2009 Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) nimesi tämän työn historiantutkimuksen erityistehtäväksi.

Vuonna 1991 ilmestynyt *Tiede ja etiikka* -teos avasi suomalaista tutkimuseettistä keskustelua. Kuva: Anu Koskivirta.

Kuolemanrangaistusten oikeutuksen tavoin myös hyväksi ja oikeaksi katsottu tapa kirjoittaa rangaistusjärjestelmän ja kuolemanrangaistuksen historiaa on ollut muuttuvaista. 1970-luvulle vallinnut käsitys historiallisesta tiedosta asetti raameja sekä rikoksen että rangaistuksen tutkimuksille ja tulkinnoille. Tiukka lähdepositivismi ja objektiivisuuden vaatimus johtivat esimerkiksi vanhojen oikeudenkäyntikirjojen värityneiden kirjausten näkemiseen tiedollisesti vähäarvoisina. Menneisyyden rikoksista ei ylipäättään uskottu voitavan saada objektiivista tietoa. Näkemystä ryhtyivät kyseenalaistamaan 1970-luvun vaihteen molemmiin puolin Antero Heikkinen väitöskirjassaan noitaoikeudenkäynneistä ja Heikki Ylikangas tutkimuksissaan väkivallan historiasta. Samaan aikaan he ryhtyivät peräämään historialliselta tiedolta yleistettävyyttä.

Tiedon saamiseen rangaistusten historiasta ei aiemminkaan ollut suhtauduttu yhtä epäillen, mutta rangaistusten tutkiminen kuului Pohjoismaissa ennen 1990-lukua pitkälti oikeushistorian alaan.

Aiheen omakohtaisuus

Niin kutsutut uudet historiat – kuten arjen historia tai mikrohistoria – olivat Suomessa nousevia tutkimusvirtauksia, kun aloin 1990-luvun puolivälissä tehdä opinnäytettä rikoksen ja rangaistuksen historiasta. Tässä vaiheessa kielellinen käänne ja postmodernistinen ajattelu olivat ehtineet tuulettaa käsityksiä objektiivisen historiallisen tiedon saavutettavuudesta. Tiedon asetelmallisuutta havainnollistivat esimerkiksi Michel Foucault'n ja marxilaisten brittitutkijoiden näkemykset ankarista rangaistuksista köyhimpien ryhmien kontrollointina ja hallitsijan vallan demonstraationa. Niille loi vastakuvan eteläruotsalaisten historiantutkijoiden (esim. Eva Österberg, Marie Lindstedt Cronberg) kulttuurinen tulkinta rangaistusten tasapainottavasta funktiosta, jossa laki kaikessa ankaruudessaankin nähtiin yhteiskuntaa koossa pitävänä ideologisena liimana. Samoin vaikutti brittitutkijoiden ajatus oikeudellisesta vallankumouksesta, joka korosti oikeusprosessin täsmentymistä ja ammattimaistumista.

Lund
luonnonväriaineet
luterilainen yhtenäiskulttuuri
maanluovutus
maanomistus
maataloushistoria
maatilaperimys
mahtivaltio
Martti Ruuth
Matthias Akiander
menteliteettien historia
menteliteettihistoria
metodologia
mikrohistoria
muinaismuistohallinto
muinaistutkimus
muistitieto
museot
nationalismi
oikeushistoria
papinlesket
papisto
perimyskäytänteet
Pohjoismaat
porvaristo
rajat
rauh
rauhansopimukset
rikoshistoria
Ruotsi
Ruotsin valtakunta
sanomalehdet
sosiologia
sota
sotilasvaltio
Suomen historia
Suomen historiankirjoitus
Suomen suuriruhtinaskunta
Suomenkieliset Tieto-Sanommat
Suomi
suuri Pohjan sota
säätö
säätö-yhteiskunta
Taalainmaa
talonpoikainen vapaus
talonpojat
tilaperimys
toimijuus
torpat
Turku
Turun Akatemia
tutkimusetiikka
Uudenkaupungin rauha
vaatetutkimus

Väitöskirjani aiheena oli henkikirjollisuus ja kontrolli itäisessä Suomessa Ruotsin ajan lopulla. Valintaa ohjanneet tiedonintressit olivat varsin hahmottomia. Aiheenalintaa ja rajausprosessia ei vielä tuolloin ajateltu koko tutkimuksen läpikäyvien tutkimuseettisten arvopunnintojen osaksi. Aihe löytyi oikeudenkäyntipöytäkirjoja lukemalla, ja valinnan mahdollistivat – esikuvana ja vertailukohtana – Heikki Ylikankaan tutkimukset henkikirjollisuuden historiasta.

Historian tohtorikoulutettavien ei ollut 1990-luvun puolivälissä tapana asemoida itseään julkisesti tutkimusaiheeseen, eikä se sensitiivisessä aihepiirissä olisi ollut edes asianmukaista. Henkilökohtaisesti uskoin nuoruusvuosien selviytymiskokemukseni antavan ymmärrystä fyysisen ja hengellisenkin väkivallan dynamiikasta, vaikka ymmärsin, ettei menneisyyden murhenäytelmiä pidä käyttää henkilökohtaisten traumojen purkamiseen.

Fyysistä väkivaltaa raskaammin kohdattava ilmiö oli ankarista elinoloista kumpuava armottomuus ja rakenteellinen väkivalta, joka kuului sääty-yhteiskunnan olemukseen. Henkirikoksiin saattoi ajaa häätä ja ahdinko. Ei liioin ollut tavatonta mestata kirveellä 15–20-vuotiaita poikia ja tyttöjä ja rangaistusseremonian osana häpäistä näiden ruumiit. Toisaalta kävi myös selväksi, että kokeneemmilla ja häikäilemättömämmillä ryöstö- ja palkkamurhien tekijöillä oli keinoja välttää rangaistukset kokonaan.

Tutkimusprosessin alussa lähestyin rikostapauksia kliinisesti, mutta vaikeiden tunteiden eristäminen alkoi pian kuormittaa ja aihevalinta tuntua harkitsemattomalta. Henkirikoksista ja julkisista rangaistusnäytelmistä lukeminen korruptoi huomaamatta ihmiskäsitystä ja provosoi jossain pinnan alla epämääräistä valtion ja kirkon vastaista kritiikkiä, jolle ei nykyelämästä oikein hahmottunut konkreettista kohdetta. Ei ollut älyllisesti vaativaa tulkita 1700-luvun rangaistusjärjestelmää epäoikeudenmukaiseksi – mutta tällainen hyvinvointivaltion ajan arvoja projisoiva itsestäänselvyys ei ollut mikään tulos. Pelkkä tietoisuus menneisyyden epäkohtien paljastamisesta ei siis voinut yksin tarjota välineitä rakenteellisesta väkivallasta kertovien aineistojen työstämiseen.

Useimpien kuolemalla rangaistujen rikosten, kuten lapsenmurhien ja eläimeen sekaantumisen, taustat saattoi tunnistaa välilliseksi tai suoraksi seuraukseksi sääty-yhteiskuntaan sisäänrakennetusta eriarvoisuudesta, mutta niiden tekojen erittelemisestä nykylukijoille puuttui mieli: ajallinen ja kulttuurinen etäisyys tuntui katkaisseensa ilmiöiden historiallisen jatkuvuuden. Kun tie menneisyyden ja nykyisyyden vuoropuheluun tuntui sulkeutuneen, aihepiiri alkoi tuntua merkityksettömältä. 1700-luvun henkirikokset ja valtiolliset rangaistusnäytelmät kiinnostivat sellaisenaan vain harvoja. Synkkä teemavalinta tuntui toiseuttavalta, vaikka tutkimushankkeen jäsenenä oli mahdollista saada ja antaa vertaistukea.

Alkoi tuntua siltä, että teen opinnäytettä äärimmäisen murheellisesta aiheesta, koska olen liian huono tutkimaan miellyttävämpiä asioita – ja vielä enemmän: koko aihe ylipäättään oli merkityksetön ja tutkittava aikakausi historian turhin. Olin ymmärtänyt väärin vielä merkityksellisenä pidetyn rankelaisen ohjeen itsensä sammuttamisesta. Kyynistyminen kieli sijaistraumatisoitumisesta: inhimillisen kärsimyksen tutkija ei pääse pitkälle kotoisimalla tutkimus- ja kirjoitusprosessin ajaksi tunteet, joita onnettomien ihmiskohtaloiden selvittäminen väistämättä herättää.

Viimeistään 2000-luvun taitteeseen tultaessa yleismaailmallisten moraalisten pelisääntöjen puuttuminen historiatieteestä alettiin nähdä aiempaa ongelmallisemmaksi. Kielellisen käänteen ja postmodernistisen filosofian jälkeinen tieto-opillinen relativismi oli johtanut arvorelativismiin ja jopa arvonihilismisiin. Historiantutkimuksessa eettinen käänne suuntautui tätä kehitystä vastaan. Sen myötä hyvä ja oikea haluttiin palauttaa historiaan.

Jorma Kalelan teos *Historiantutkimus ja historia* (2000) avasi henkilökohtaista umpisolmua, joka johtui näkökulmien valinnan mutkikkuudesta. Kalela nosti filosofi Paul Ricoeurin ohjeen oikeuden tekemisestä tutkimuskohteelle myös historiantutkimuksen läpikäyväksi eettiseksi periaatteeksi. Ajatus on nykyisin jo osin kulunut itsestäänselvyys. Ajatus oikeudenmukaisesta rekonstruktioista tarjosi rajat ja selkärangan lähteistä nousevien havaintojen tulkitsemiseksi ja sitomiseksi oman aikansa konteksteihin ja itseymmärrykseen. Se auttoi ymmärtämään niin vallankäyttäjien kuin vallankäytön kohteiden valintoja kokonaisvaltaisesti historiallisissa asiayhteydessään.

vaatteet

valtionarkeologit

valtionrakennus

valtiosääntö

Vanha Suomi

varhaismoderni aika

Veli Verkko

Venäjä

verkatehdas

veronkanto

verotus

Viipuri

Viro

vuorovaikutus

väitöskirja

väitöskirjat

väitösohjaaja

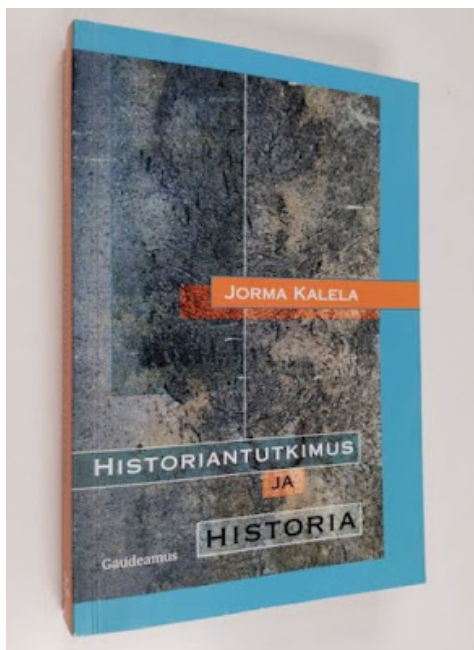
värit

värjärit

Åbo Akademi

Toisenlaisen ohjeen Kalela antoi tutkijan yleisösuhteesta: tutkimukselle antaa mielen se merkittävä sanoma, jonka siihen valittu näkökulma välittää nykyajan yleisölle. Sanomalla tai viestillä Kalela viittaa tiedolliseen oivallukseen, joka auttaa ymmärtämään omaa tilannetta ja maailmaa.

Tämä vapautti historioitsijan valjastamaan menneisyyden ihmisten kohtaloita hyväksi ja oikeiksi katsomiensa asioiden puolesta, mutta ”reilun ja oikeudenmukaisen” kerronnan puitteissa. Historia hahmottuu näin tulkiten allegoriseksi kertomukseksi, jonka viesti kohdistuu tavalla tai toisella nykyaikaan – ja jonka oikeuden tekemisen velvoite estää sen muotoutumisen yksilotteiseksi nykyisyyden projektioksi menneisyyteen. Ajatus voimaannutti.

Jorma Kalela painotti historian merkityksellisyyttä nykypäivän yleisölle kirjoitettaessa. Kuva: Petteri Impola.

Tuoreiden historiavirtausten myötä sain mahdollisuuden alkaa ajatella, että varhaismodernien rangaistusnäytelmien kuvaaminen sisältää allegorisen viestin minkä tahansa yhteiskunnan sosiaalista epäoikeudenmukaisuutta, jyrkkiä jakoja ja muuta rakenteellista väkivaltaa vastaan. Tällaisen viestin viejiksi katsoin voivani valjastaa myös ne menneisyyden ihmiset, joilta oli mahdotonta enää kysyä suostumusta tutkimuksen aineistoksi.

Väitöskirjani tulokset olivat samansuuntaiset kuin lukuisien kriminologien aiemmin. Rangaistusten koventaminen on universaalista leimallista yhteiskunnille, joissa sosiaaliryhmien väliset erot ovat jyrkentymässä. Lopulta oli helppo nähdä, että eurooppalainen varhaismodernien rikosten ja rangaistusten historian tutkimuskenttä oli pitkälti tulkintaa köyhyyden kriminalisoimisesta. Samaan aikaan se kantoi universaalia viestiä eriarvoistumiskehitystä vastaan. Omia tulkintoja auttoi suhteellistamaan se, että rikosoikeus oli Ruotsissa ja etenkin Suomen puolella kokonaisuutena huomattavasti Euroopan ydinalueita lievempää. Kapitalismin myöhäsyntyisyys säästi alimpia yhteiskuntaryhmiä julman repressiivisiltä keinoilta, joilla yksityisomaisuuden suojaa vahvistettiin esimerkiksi Brittein saarilla. Kuolemanrangaistukset väestöön suhteutettuna olivat paljon harvinaisempia ja niiden toteuttamistavat vähemmän raakoja Suomessa ja Ruotsissa kuin tiheään asutussa Keski-Euroopassa. Suomessa niistä luovuttiinkin (rauhan aikana) eurooppalaisittain huomattavan varhain. Mutta suhteellistaminen ei lievennä yksilötason murhenäytelmiä.

Julmimpien ja ankarimpien rangaistusten hyödyttömyydestä oli puhuttu jo valistusajattelija Cesare Beccarian ajalla. Hän argumentoi 1760-luvulla, että kuolemanrangaistuksia pantiin vakavista rikoksista täytäntöön niin satunnaisesti, etteivät teloitukset voineet pelottaa potentiaalisia rikosentekijöitä. Rikoksia olisivat voineet ehkäistä tehokkaammin lievemät rangaistukset, jos ne vain pantaisiin täytäntöön kattavasti. Empiiriset tutkimukset eivät ole kumonneet myöhemminkään Beccarian perusajatusta. Omakin tilastollinen analyysini rikosten ja rangaistusten jakautumasta viittasi siihen, etteivät julkiset teloituspäätelmät ehkäisheet rikollisuutta, vaan päinvastoin kopioivat alkuperäistä rikosta ja raaistivat. Olennaiseksi osoittautui toimeenpanna vakavista rikoksista ylipäättään jokin rangaistus, sillä

kokonaan selvittämättömien henkirikosten suuri paikallinen määrä provosoi harkittuja ja teonpiirteiltään törkeitä murhia.

Kalela on todennut, että oikeudenmukaisen rekonstruktion edellytykset syntyvät tutkijan tunnistaessa omat sidonnaisuutensa ja punnitessa niiden merkitystä koko tutkimusprosessille tutkimusasetelmasta kysymyksiin, näkökulmista rajaukseen sekä lähteiden valikoinnista analyysitapaan ja tulkintoihin. Jälkikäteen olen pohtinut, vastasivatko omat tulkintani rikoksen ja kuolemanrangaistuksen syy-yhteyksistä jo liikaakin tutkijan ennakkotoiveita. Olisiko metodinen rehellisyys velvoittanut argumentoimaan taustahypoteeseista ja valituista menetelmistä selkeämmin? Kyllä, näin olisi varmasti pitänyt tehdä – sidonnaisuuteni oli kiistatonta. En olisi esittänyt tuloksia, mikäli tulokseni olisivat viitanneet siihen, että kivuliaat rangaistusspektaakkelit ehkäisisivät vakavaa rikollisuutta, koska tulokset olisivat voinut päätyä argumentiksi keskusteluun kuolemanrangaistuksen palauttamisen puolesta. Tämän arvovalinnan läpinäkyväksi tekeminen olisi ollut reilua tutkimuksen lukijoille, jotta nämä olisivat voineet punnita tulkintojen objektiivisuutta.

Teksti perustuu kirjoittajan esitelmään Kirkkohistorian päivässä 3.12.2021.

Anu Koskivirta (Koskivirta-Karonen) on Suomen ja Pohjoismaiden historian dosentti Helsingin yliopistossa ja Suomen historian dosentti Itä-Suomen yliopistossa. Hän työskentelee julkisella sektorilla ja harrastaa historiaa vapaa-ajalla.

Kirjallisuutta

Ahtiainen, Pekka & Jukka Tervonen. *Menneisyyden tutkijat ja metodien vartijat. Matka suomalaisen historiankirjoitukseen*. Suomen Historiallinen Seura 1996.

de Baets, Anton. A. "Declaration of the Responsibilities of Present Generations toward Past Generations". *History and Theory* 43:4 (2004), 130–164.

Beccaria, Cesare. *Rikoksesta ja rangaistuksesta* (alk. Dei delitti e delle pene). Edita 1998.

Foucault, Michel. *Tarkkailla ja rangaista* (alk. Surveiller et punir: Naissance de la prison). Otava. Helsinki 1980.

Heikkinen, Antero. *Paholaisen liittolaiset. Noita- ja magiakäsityksiä ja -oikeudenkäyntejä Suomessa 1600-luvun jälkipuoliskolla (n. 1640–1712)*. Suomen Historiallinen Seura 1969.

Heikkinen, Antero & Heikki Ylikangas. "Kaksi historiaa", *Historiallinen Aikakauskirja* 69:1 (1971), 53–59.

Kalela, Jorma. *Historiantutkimus ja historia*. Gaudeamus 2000.

Karonen, Petri. *Pohjoinen suurvalta. Ruotsi ja Suomi 1521–1809*. WSOY 2014.

Koskivirta, Anu. *"Sisäinen vihollinen". Henkirikos ja kontrolli Pohjois-Savossa ja Karjalassa Ruotsin vallan ajan viimeisinä vuosikymmeninä*. Helsinki 2001.

Koskivirta, Anu. "Crimes of desperation. Poverty-related filicides in 1810–1860", *Journal of Finnish Studies* 20:1 (2017), 97–131.

Koskivirta, Anu & Olli Matikainen. "Väkivallan ja valtion uhrin henkirikosten ja kuolemanrangaistuksen historiaa". Teoksessa Ilona Pajari, Jussi Jalonen, Riikka Miettinen, & Kirsi Kanerva (toim.), *Suomalaisen kuoleman historia*. Gaudeamus 2019, 208–246.

Lenman, Bruce & Geoffrey Parker. *Crime and the Law. The Social History of Crime in Western Europe since 1500*. Europa Publications 1980.

Lidman, Satu, Anu Koskivirta ja Jari Eilola (toim.). *Historiantutkimuksen etiikka*. Gaudeamus 2017.

Linebaugh, Peter. *The London Hanged. Crime and Civil Society in the Eighteenth Century*. Cambridge University Press 2006.

Löfström, Jan (toim.). *Voiko historiaa hyvittää? Historiallisten vääräyksien korjaaminen ja anteeksiantaminen*. Gaudeamus 2012.

Löppönen, Paavo, Pirjo H. Mäkelä & Keijo Paunio (toim.). *Tiede ja etiikka*. WSOY 1991.

Moilanen, Mikko. *Kohtalona mestauslava. Kuolemanrangaistus Suomessa 1500–1825*. Docendo 2021.

Rautelin, Mona. *En förutbestämd sanning. Barnamord och delaktighet i 1700-talets Finland belysta genom kön, kropp och social kontroll*. Helsingfors 2009.

Takala, Martti. *Lex Dei – Lex Politica Dei. Lex Politica Dei -teos ja Kaarle IX:n lainsäädäntö*. Suomen Kirkkohistoriallinen Seura (& Suomen Historiallinen Seura) 1993.

Voigt, Vibeke. *Vittring*. Renfana förlag 2010.

Ylikangas, Heikki. "Major fluctuations in crimes of violence in Finland. A historical analysis", *Scandinavian Journal of History* 1:1–4 (1976), 81–103.

Ylikangas, Heikki. *Puukkojunkareitten esiinmarssi. Väkivaltarikollisuus Etelä-Pohjanmaalla 1790–1825*. Otava 1976.

Österberg, Eva. "Criminality, Social Control, and the Early Modern State. Evidence and Interpretations in Scandinavian Historiography". Teoksessa Eric A. Johnson & Eric H. Monkkonen (eds.), *Violence in Town and Country since the Middle Ages*. University of Illinois Press 1996, 35–62.

Pvm. 27.11.23

Tunnisteet: historiallinen kriminologia, kuolemanrangaistus, oikeushistoria, rikoshistoria, Ruotsi, Suomi, tutkimusetiikka, varhaismoderni aika

16.10.2023

Hilding Pleijel – luterilaisen yhtenäiskulttuurin ja kirkollisen kansanelämän tutkimuksen grand old man

Joonas Tammela

Tällä viikolla tulee kuluneeksi 130 vuotta Lundin yliopiston kirkkohistorian professori Hilding Pleijelin (1893–1988) syntymästä. Pleijel kehitti merkittävästi ruotsalaista kirkkohistorian tutkimusta. Samanaikaisesti hän toimi suunnannäyttäjänä sekä suomalaisen kirkkohistorian että osin profaanin historian kehitykselle. Pleijel otti läpi pitkän uransa aina kuolemaansa asti aktiivisesti osaa tieteelliseen keskusteluun. Hänen kuolemastaan tulee ensi kuun 15. päivänä kuluneeksi 35 vuotta. Miksi Hilding Pleijeliä on syytä pitää yhtenä 1900-luvun vaikutusvaltaisimmista pohjoismaisista kirkkohistorioitsijoista?

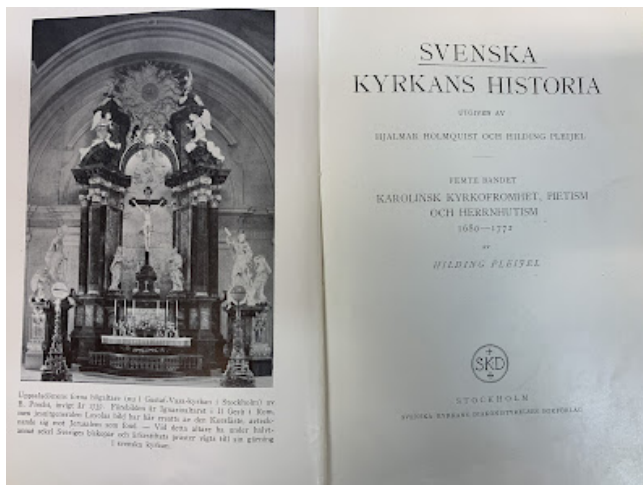
Elisabeth Reviczky'n maalaama muotokuva professori Pleijelistä Lundin yliopiston teologian ja uskonnontutkimuksen keskuksen (CTR) tiloissa. Kuva: David Gudmundsson.

Hilding Athanasius Pleijel syntyi 19. lokakuuta 1893 eteläisen Ruotsin Väckelsångissa. Kasvuympäristö smoolantilaisessa pappilassa oli merkittävä koko hänen myöhemmälle tutkimusuralleen, ja hän palasi usein lapsuutensa kokemuksiin talonpoikaisyhteisön uskonnollisista tapakulttuureista. Pleijel aloitti akateemisen taipaleensa Lundin yliopistossa vuonna 1911 opiskelemalla antiikin tutkimusta. Siellä hänen opettajansa oli professori Martin Persson Nilsson (1874–1967), joka oli yksi merkittävimmistä vaikuttajista Pleijelin tavoille hahmottaa kansan uskonnollisen elämän (*fromhetsliv*) tutkimuskenttää. Nilsson esitti pitkän aikavälin synteesejä kansan uskonnollisten tapojen ilmenemismuodoista eri aikakausina. Hän korosti toistuvasti, että uskonnollinen ja yhteisöllinen elämä olivat erottamattomassa vuorovaikutuksessa keskenään.

Valmistuttuaan filosofian maisteriksi vuonna 1914 Pleijel siirtyi opiskelemaan teologiseen tiedekuntaan. Kirkkohistorian professori Hjalmar Holmquist (1873–1945) muodostui vuosien saatossa Pleijelille merkitykselliseksi niin opettajana kuin työtoverina. Valmistuttuaan teologian kandidaatiksi vuonna 1918 ja lisensiaatiksi vuonna 1921 Pleijel valitsi väitöskirjansa aiheeksi 1700-luvun ruotsalaisen herrnhutilaisen liikehdinnän. Holmquist ei antanut oppilailleen valmiita tutkimusaiheita vaan Pleijel valitsi myöhempääkin uraansa määrittäneen väitösaiheensa oma-aloitteisesti. Väitöskirjansa varten Pleijel teki mittavaa arkistotyötä Saksassa aiemmin tutkimuksessa täysin hyödyntämättömien diasporatyön aineistojen parissa. Samalla hän tutustui saksalaisen kirkkohistoriantutkimuksen trendeihin, joilla oli merkittävä vaikutus hänen myöhempään tutkimuksiinsa. Pleijeliin vaikutti suuresti myös käytännöllisen teologian professori Edvard Rodhe (1878–1954).

Pleijelin väitöskirjan *Herrnhutismen i Sydsverige* (1925) näkökulma oli urauurtava. Sen sijaan, että Pleijel olisi lähestynyt hengellistä liikehdintää institutionaalisesti, hän pyrki tarkastelemaan herrnhutismin vaikutusta eteläisen Ruotsin kirkolliseen elämään 1700-luvun aikana niin pitkälle ”ruohonjuuritasolla” (*gräsrotsnivå*) – kuten hän myöhemmin kuvaili – yksittäisten ihmisten elämässä kuin lähdeaineisto salli. Tarkastelutapa oli poikkeuksellinen, sillä ajan kirkkohistoriallisessa tutkimuksessa oli perinteisesti keskitytty tarkastelemaan eri aikakausien uskonnollisia ilmiöitä suurmiesten ja merkittävien kirkonmiesten näkökulmasta. Pleijelin tutkimuksen sekä samana vuonna Lundin yliopistossa valmistuneen 1800-luvun skoonelaisia uusevankelisia herätyksiä tutkineen Ernst Newmanin (1889–1949) väitöskirjan on tulkittu käynnistäneen Ruotsissa herätysliiketutkimuksen trendin.

Pleijel valittiin heti väitöskirjansa valmistumisen jälkeen Lundin yliopiston kirkkohistorian dosentiksi. Samana vuonna hänet vihittiin papiksi. Dosenttina toimiessaan Pleijel sijaisti lyhyitä aikoja paitsi kirkkohistorian myös dogmatiikan professuuria. Olipa hän 1930-luvulla myös ehdokkaana kotihiippakuntansa Växjön piispanvaalissa. 1930-luvulla Pleijel julkaisi lyhyen ajan sisään useita monografioita, joihin kuuluivat sekä väitöskirjan teemaa laajentaneet saksankieliset tutkimukset (1935a ja 1938) että tutkimus absolutismin ajan ja vapaudenajan kirkkohistoriasta (1935b) hänen ja professori Hjalmar Holmquistin toimittamassa kirkkohistorian yleisteosten sarjassa. Erityisesti Pleijelin yleisesitys toimi pitkään ruotsalaisen 1700-luvun kirkkohistorian perusteoksena.

Pleijelin yleisteoksessa *Svenska kyrkans historia V* myös herätysliikkeet saivat paljon palstatilaa. Kuva: Joonas Tammela.

Holmquistin jäätyä eläkkeelle hänen seuraajakseen nimettiin Pleijel, joka astui kirkkohistorian ja symboliikan professorin virkaan 30. kesäkuuta 1938. Pleijelin lisäksi virkaa haki vuodesta 1930 alkaen Åbo Akademin kirkkohistorian professorina toiminut Newman. Professuuriin kuulunut symboliikka tarkoitti kirkkokuntien luonteenomaisten piirteiden tutkimusta. Perinteisesti painopiste oli ollut luterilaisiin tunnustuskirjoihin liittyvissä kysymyksissä. Pleijelin julkaisut symboliikasta painottuivat pääasiassa hänen uransa alkupuolelle (erit. 1936 ja 1941). Hän tulkitsi, ettei symboliikka ollut kirkkohistorian tai dogmatiikan aputiede, vaan kristillisten yhteisöjen oppiin ja toimintaan kohdistunut oma tutkimusalansa (Pleijel 1941, 20–22). Mutta Pleijel oli nimenomaan kirkkohistorioitsija. Holmquist oli keskittynyt töissään erityisesti yleiseurooppalaiseen kirkkohistoriaan, mutta Pleijelin suuntasi tutkimuksensa pääasiassa kotimaiseen kirkkohistoriaan.

Kolmisäätyoppi ja luterilainen yhtenäiskulttuuri

Pleijelin tutkimuksessa korostui hänen kiinnostuksensa luterilaisen uskon varhaismoderneihin yhteiskunnallisiin ilmenemismuotoihin. Erityisesti Lutherin Vähäkatekismukseen sisältyneeseen huoneentauluun perustunut kolmisäätyoppi oli

tärkeässä roolissa hänen tutkimuksissaan. Pleijel tulkitsi, että kolmisäätyopin säädyille (*Politia, Ecclesia, Oeconomia*) kuuluneet yhteiskunnalliset velvollisuudet sekä niiden sisältämät patriarkaaliset suhteet läpileikkasivat erityisesti 1600-luvulta alkaen koko yhteiskuntaa sekä aikalaisten tapoja jäsentää maailmaa. Ajattelutapa alkoi murtua 1800-luvulle tultaessa. Pleijelin mukaan kolmisäätyoppi oli kyseisellä luterilaisen yhtenäiskulttuurin ajanjaksolla (*enhetskyrkans tid*) niin itsestään selvä osa ihmisten mentaliteettia, että sitä oli usein hankala hahmottaa lähdeaineistoista.

Pleijel oli hyvin kiinnostunut sosiologisista näkökulmista uskontoon, vaikka vierastikin alalla suosittuja tilastollisia lähestymistapoja. Kolmisäätyoppi antoi hänen tulkintansa mukaan raamit aikalaisten yhteisölliselle toiminnalle. Pleijeliä voi syystä sanoa sosiologisesti painottuneen kirkkohistorian uranuurtajaksi, vaikka hänen oppilaansa Berndt Gustafsson (1920–1975) muodostiikin merkittävämmäksi vaikuttajaksi uskontososiologian kehittämisessä omaksi oppialakseen Ruotsissa. Pleijelin merkittävin tutkimus kolmisäätyopin yhteiskunnallisesta läpileikkaavuudesta oli hänen usean vuosikymmenen aikana tuottamiensa tutkimusten tuloksia koonnut *Hustavlans värld* (1970).

Teoksessa *Hustavlans värld* korostui, kuinka Pleijel tulkitsi koko kansan mentaliteettien kietoutuneen kolmisäätyopin ympärille varhaismodernilla ajalla. Kuva: Joonas Tammela.

Tutkijayhteisö kritisoi Pleijelin tulkintoja kolmisäätyopista staattisena yhteisöllisenä mentaliteettina paljon jo hänen eläessään. Pleijel kävi vuonna 1987 Börje Harneskin kanssa *Historisk Tidskrift*:ssa huomiota saaneen debatin, joka kiinnittyi erityisesti Harneskin esittämään kysymykseen siitä, mitä 1700-luvun loppupuolen virallisten instituutioiden lähdeaineistot voivat kertoa huoneentaulun mallien juurtuneisuudesta kansan mentaliteetteihin. 1990-luvulla Pleijelin tulkintoja uudelleenarvioivat empiirisillä tutkimuksillaan muun muassa Peter Aronsson (1993) ja Daniel Lindmark (1995), jotka antoivat kuitenkin suuren arvon Pleijelin tekemälle työlle kolmisäätyopin teoretisoinnissa ja luterilaisen opin yhteiskunnallisen roolin analysoinnissa. Osoitetusta kritiikistä huolimatta Pleijelin tutkimukset kolmisäätyopin yhteiskunnallisesta soveltamisesta ovat muodostaneet perustavanlaatuisen pohjan ilmiön myöhemmille tutkimuksille, joissa hänen panostaan on ollut hankala sivuuttaa uusista tulkinnoista huolimatta.

Kirkollisen kansanelämän tutkimus

Välittömästi professorikauden alussa alkoi näkyä Pleijelin uran toinen tutkimuksellinen pääsuunta eli kirkolliseen kansanelämään liittyvät kysymykset, jotka olivat tiiviisti sidoksissa hänen käsityksiinsä luterilaisesta yhtenäiskulttuurista. Kiinnostukseen oli vaikuttanut paitsi edellä mainittu Nilsson myös Pleijelin perehtyneisyys saksalasiin tutkimustrendeihin. Erityisesti saksalainen kansatiede (*Volkskunde*) inspiroi Pleijelin tapoja teoretisoida kirkollisen kansanelämän (*kyrklig*

folklivsforskning) tutkimussuuntausta. Tässäkin tapauksessa Pleijel osoitti välitöntä kiinnostusta tieteenalojen väliseen vuoropuheluun. Pleijelin määrittellessä (esim. 1939 ja 1943) kirkollisen kansanelämän tutkimusalaa – johon hän ymmärsi kuuluvan niin materiaalisen kuin henkisen kulttuurin – hän esitti yhteiskuntahistoriallisen tulkinnan, jonka syventämiseen hän keskittyi koko myöhemmän tutkimusuransa ajan. Pleijel tulkitsi, että vanhojen kyläyhteisöjen hajoaminen Ruotsissa erityisesti 1800-luvun alkupuolelta alkaen aiheutti varhaismodernille ajalle tyypillisen luterilaisen yhtenäiskulttuurin näivettymisen ja yksilöllistä uskonnonharjoitusta korostaneiden herätysliikkeiden suosion kasvun.

Pleijelin lähtökohtana oli, että kirkolliseen kansanelämään liittyviin tutkimuskysymyksiin vastaamiseen ei riittänyt vain olemassa olevien kirjallisten lähteiden hyödyntäminen. Koska Pleijeliä kiinnosti, miten tavan ihmiset olivat tulkinneet ja ymmärtäneet kirkollisia tapoja (*kyrkliga sed*), kirkon roolia ruotsalaisessa kansanelämässä tuli tutkia keräämällä suullista kansanperinnettä ikäihmisiltä, joilla oli vielä muistoja liittyen vanhoihin luterilaisiin tapakulttuureihin. Pleijel suhtautui avoimesti muistitiedon hyödyntämiseen kirkkohistoriallisessa tutkimuksessa, vaikka sen lähdearvoa vähäteltiin yleisesti ajan historioitsijoiden ja teologien keskuudessa. Pleijelin tutkimusote kohtasikin paljon kritiikkiä. Sen sijaan pohjoismaisen vertailevan kansanelämäntutkimuksen professori Sigfrid Svensson (1901–1984) jakoi Pleijelin käsityksen uskonnollisiin tapakulttuureihin liittyvän muistitiedon merkityksestä ja muodostui hänelle läheiseksi työtoveriksi.

Pleijelin toimesta Lundiin perustettiin vuonna 1942 kirkkohistoriallinen arkisto (*Lunds Universitets Kyrkohistoriska Arkiv*), johon alettiin välittömästi tallentaa muistitietoa kansan uskonnollisesta elämästä. Pleijel kerätytti paljon aineistoa oppilaillaan itse laatimiensa kyselylistojen avulla (esim. Pleijel 1942). Hänen aikanaan arkistoon kertyi noin 5500 haastattelua eri puolilta Ruotsia. Arkisto, jonka aineistoja kartutetaan edelleen ja joita on hyödynnetty useissa tutkimuksissa, sisältää korvaamatonta muistitietoa erityisesti 1800-luvulla eläneiden ihmisten uskonnollista tapakulttuureista. Pleijel itse hyödynsi kerättyä muistitietoa lähinnä yksittäisissä tapaustutkimuksissa. Hän ei vastustanut, että kansanelämäntutkimuksen nimitys muuttui ajan myötä etnologiaksi ja sen vanavedessä kirkollisen kansanelämän tutkimus muovautui muiden tutkijoiden teksteissä uskontoetnologiaksi.

Lundin yliopiston kirkkohistoriallisen arkiston käyttöön vuonna 1958 hankittu rakennus osoitteessa Finngatan 10, jossa sijaisivat pitkään myös kirkkohistorian oppiaineen toimitilat. Kuva: David Gudmundsson.

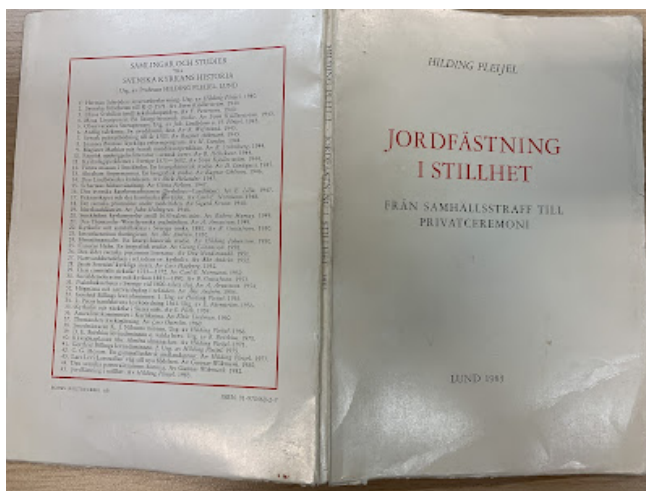
Kirkkohistorian oppialan kehittäminen

Pleijelin merkitys kirkkohistorian tutkijakoulutukselle oli suuri. Jo dosenttina Pleijel vastasi 1930-luvulla suurilta osin kirkkohistorian lisensiaattiseminaaritoiminnan vakiinnuttamisesta Lundin yliopistossa. Pleijel vaikutti aktiivisesti ohjattaviensa

väitösaieheisiin. Hänen virka-aikanaan kirkkohistorian oppiaineesta valmistui 19 väitöskirjaa, joissa korostui erityisesti ajanjakso 1600-luvulta 1800-luvun puoliväliin. Pleijelin eläköidyttyä kirkkohistorian tutkimusprofiili siirtyi kohti modernimpia kirkkohistoriallisia teemoja. Pleijelin ohjaamissa väitöskirjoissa korostuivat paitsi kirkollisen hallinnon ja kansanelämän tutkimukset, myös esimerkiksi hengellisen kirjallisuuden historia. Moni hänen ohjattavistaan teki uransa uskonnollisten aineiden lehtoreina. Mahtuipa joukkoon yliopistovaikuttajiakin. Pleijelin seuraajan viranhaltijana Carl-E. Normannin (1912–1993) ja uskontososiologian pioneeri Gustafssonin lisäksi hänen oppilaisiinsa kuului muun muassa Lundin yliopiston tuleva ylikirjastonhoitaja Krister Gierow (1907–1979). Pleijel ohjasi myös Eva Åsbrinkin (1912–2001), ensimmäisen teologian tohtoriksi Ruotsissa väitelleen naisen, kiivasta keskustelua aiheuttaneen väitöskirjan (1962).

Käytännöllinen teologia oli 1800- ja 1900-luvuilla perinteisesti hyvin historiallisesti suuntautunutta. Lundissa Pleijelin läheiseksi aisapariksi muodostuikin professori Sven Kjöllersström (1901–1981), jonka kanssa tehty yhteistyö kantoi hedelmää erityisesti tutkijakoulutuksessa. Vaikka Kjöllersström ei weibullilaisen lähdekritiikin edustajana osoittanutkaan ymmärrystä Pleijelin kiinnostukselle suullisen kansanperinteen tutkimukseen, heidän yhteinen ponnistelunsa kirkkohistoriallisen tutkimuksen kehittämiseksi oli huomattavaa. Kjöllersström oli keskiajan ja reformaatioajan asiantuntija, joten kyseisiin aikakausiin liittyvät väitösaieheet toteutettiin yleensä käytännöllisessä teologiassa. Oppiaineiden väitöskirjantekijät vierailivat toistensa tutkijaseminaareissa esittelemässä tutkimuksiaan, ja professorit lukivat ahkerasti toistensa ohjattavien töitä. 1940-luvulta alkaen käytännöllisen teologian väitöskirjojen esipuheissa olikin tavanomaista, että tulevan Uppsalan yliopiston professori Åke Andrénin (1917–2007) reformaatioajan ehtoolliselle valmistautumisen käytänteitä käsittelevän väitöskirjan tavoin osoitettiin kiitokset Pleijelille ”toisena ohjaajana” väitöskirjan oikoluvusta sekä tarkkanäköisistä huomioista ja suuren kiinnostuksen osoittamisesta tutkimusprosessin aikana (Andrén 1952, ix–x).

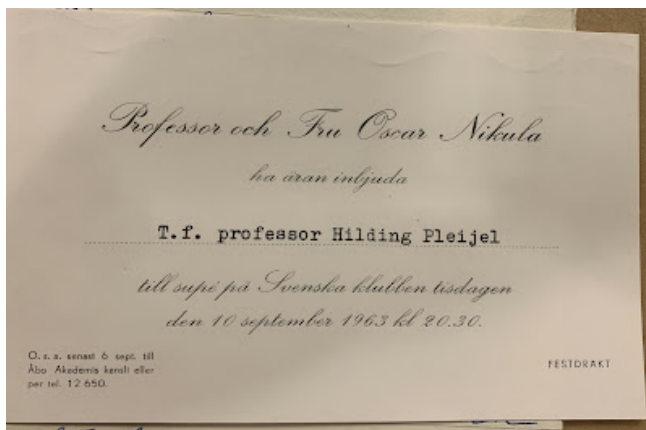
1930- ja 1940-luvuilla Pleijel toimitti yhdessä Holmquistin kanssa *Svenska kyrkans historia* -yleisteossarjaa. Lopulta kaikki osat eivät koskaan valmistuneet. Pleijel ryhtyi vuodesta 1940 alkaen toimittamaan kirkkohistoriallisten tutkimusten ja lähdejulkaisujen sarjaa *Samlingar och studier till Svenska kyrkans historia*. Sarjan tarkoitus oli tuottaa yleisteossarjan rinnalle syventäviä tutkimuksia Ruotsin kirkkohistoriasta. Pleijel toimitti sarjaa yksin koko sen olemassaolon ajan, ja se oli aktiivisimmillaan hänen virassaoloaikanaan. Sarjassa julkaistiin paitsi useita Pleijelin ohjauksessa syntyneitä väitöskirjoja, myös muiden tutkijoiden teoksia. Teosten pääpaino oli varhaisemmissa aikakausissa, ja useilla sarjassa julkaistuilla perustutkimuksilla on ollut pitkäaikainen tieteellinen arvo. Vaikka sarjalla oli yhteys vaillinaiseksi jääneeseen yleisteossarjaan, teokset olivat itsenäisiä tutkimuksia. Tätä kaikki aikalaiset eivät Pleijelin näkökulmasta ymmärtäneet. Pleijel pyrki oikomaan sarjan tarkoituserien ympärille syntynyttä ”valheellista historiankirjoitusta” sarjan viimeisen osan ja viimeisen monografiansa, *Jordfästning i stillhet* -teoksen esipuheessa (Pleijel 1983, 9–10).

Tutkimuksensa *Jordfästning i stillhet*, jossa Pleijel käsittelee hiljaisen hautaamisen muutosta varhaismodernin ajan häpeärangaistuksesta 1900-luvun arvokkaaksi yksityiseksi perhetilaisuudeksi, hän julkaisi hieman ennen 90-vuotispäiväänsä. Kuva: Joonas Tammela.

Pohjoismainen yhteistyö

Eläköidyttyään vuonna 1960 Pleijel jatkoi aktiivisesti toimintaansa tiedemaailmassa. Tällöin hänen läheinen suhteensa suomalaisen tutkijayhteisöön vahvistui entisestään. Jo virassa ollessaan hän oli vierailut luennointimatkoilla Suomessa. Pleijel oli aktiivisessa kirjeenvaihdossa useiden suomalaisten – kuten kirkkohistoriaa tutkivien virkaveljiensä Aarno Maliniemen (1892–1972), Wolfgang Schmidtin (1904–1959) ja Helge Nymanin (1910–1998) – kanssa. Hänellä oli yhteyksiä myös kansanelämäntutkijoihin. Suomalaistutkijat olivat aina tervetulleita vierailuille Lundiin. Pleijel nimitettiin Suomen kirkkohistoriallisen seuran kunniajäseneksi vuonna 1952 ja Helsingin yliopiston teologian kunniaohtoriksi vuonna 1955. Suomen lisäksi Pleijelillä oli tiiviit yhteydet erityisesti muihin Pohjoismaihin.

Seurallinen Pleijel piti myös Turussa asuessaan tärkeänä monipuolista vuorovaikutusta muiden tutkijoiden kanssa. Kuvassa Hilding Pleijelin arkiston kirjekokoelmassa (Lundin yliopiston kirjasto) säilynyt kutsu historian professori Oscar Nikulan illalliskutsuille vuodelta 1963. Kuva: Joonas Tammela.

Suomessa oltiin hyvin kiinnostuneita Pleijelin teoretisoimasta kirkollisen kansanelämän tutkimuksesta. Åbo Akademiassa ryhdyttiinkin vuonna 1946 keräämään Schmidtin johdolla useita satoja haastatteluja erityisesti suomenruotsalaisilta alueilta Pleijelin laatimia kyselylistoja soveltaen. Pleijel itsekin koki erityisesti suomenruotsalaisen kansanperinteen keräämisen olevan hyvin tärkeää myös riikinruotsalaisten tutkijoiden kannalta. Myös Helsingin yliopistossa kiinnostuttiin kirkollisen kansanperinteen keräämisestä erityisesti professori Mikko Juvan (1918–2004) johdolla. Laajasti ymmärrettynä kirkollisen kansanelämän tutkimustrendi näyttöytyi 1960-luvulta alkaen useissa kirkkohistorian alan tutkimuksissa (esim. Ojanen 1966 ja Laasonen 1967). Suomalaista kirkollisen kansanelämän muistitietoa

keräsi – ja ehti jossain määrin itsekin hyödyntää tutkimuskäytössä (erit. 1960) – erityisen paljon kirkkoherra ja teologian tohtori Wiljo-Kustaa Kuuliala (1891–1958), jota Pleijel opasti kyselylistojen laatimisessa.

Professori Schmidtin menehdyttyä yllättäen Åbo Akademin teologinen tiedekunta lähestyi vuonna 1960 Pleijeliä tiedustellen, voisiko tämä tarjota jonkinlaista apua kirkkohistorian opetuksen järjestämisessä ennen uuden viranhaltijan valitsemista. Pleijel vastasi pyyntöön myöntävästi. Hänen apunsa Åbo Akademiassa muodostui lopulta laajamittaiseksi. Pleijel toimi helmikuusta 1963 syyskuuhun 1964 kirkkohistorian virkaatekevänä professorina. Hän sovelsi Lundissa kehittämiään tutkijaseminaarikäytänteitä. Turussa ollessaan Pleijel oli aktiivisessa kanssakäymisessä paitsi Åbo Akademin tutkijakunnan myös helsinkiläisten kollegoidensa kanssa. Pleijel vieraili myöhemminkin niin Turussa kuin Helsingissä, käyden Suomessa viimeisen kerran vuonna 1968. Lisäksi hän kävi säännöllistä kirjeenvaihtoa – vanhojen tuttaviansa ohessa – muun muassa Åbo Akademin kirkkohistorian professoriksi nimitetyn Bill Widénin (1932–2006) kanssa. Pleijel teki elämänsä viimeisinä vuosikymmeninä rahalahjoituksia suomalaisen kirkkohistoriallisen – ja erityisesti uskontoetnografisen – tutkimuksen edistämisen hyväksi.

Pleijelin viimeinen leposija smoolantilaisen osakunnan haudassa Lundin Östra kyrkogårdenissa. Kollegojen mukaan Pleijel tapasi itse kutsua kuolemaa ”suureksi kesälomaksi”. Kuva: Joonas Tammela.

Pleijel viihtyi tutkimustyön parissa elämänsä loppuun asti. Viimeisen laajemman artikkelinsa *Källkritisk hembygdsforskning* (1988), jossa hän kokosi tulkintojaan kansanperinteestä paikallishistoriallisena lähdeaineistona, oikoluvun Pleijel suoritti sairaalavuoteelta käsin. Pitkän uransa aikana Pleijel vaikutti merkittävästi kirkkohistoriallisen tutkimuksen suuntiin. Hänen ponnistelunsa tieteenalojen välisen

vuoropuhelun edistämiseksi olivat merkittäviä. Uskontoetnologisen historian tutkimuksen puolella hänen toimintansa oli urauurtavaa. Edesmenneestä Pleijelistä julkaistut useat muistokirjoitukset kuvastavat hänen nauttimaansa arvostusta yli oppiainerajojen. Professori Sten Carlsson kuvaili, kuinka Pleijelin oppineisuus herätti hänessä ja monessa muussa suurta kunnioitusta (Carlsson & Moberg 1989, 22). Vaikka monet Pleijelin tutkimusintresseistä eivät ole sellaisenaan enää edustaneet viime vuosikymmeninä tutkimuksellista valtavirtaa, hänen merkityksensä 1900-luvun kirkkohistoriallisen tutkimuksen kehitykselle niin Ruotsissa kuin muissa Pohjoismaissa on ollut kiistaton.

FM Joonas Tammela on historian väitöskirjatutkija Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitoksella.

Arkistolähteet

Brev. *Hilding Pleijels arkiv*. Lunds universitetsbibliotek.

Kirjallisuus

Andrén, Åke, *Nattvardsberedelsen i reformationstidens svenska kyrkoliv. Skriftermål och fasta*. Svenska kyrkans diakonistyrelses bokförlag 1952.

Aronsson, Peter, ”Hustavlans värld. Folklig mentalitet eller överhetens utopi?” Teoksessa *Västsvensk fromhet. Jämförande studier av västsvensk religiositet under fyra sekler*, toim. Christer Ahlberger & Göran Malmstedt. Göteborgs universitet 1993.

Bexell, Oloph, ”Edvard M Rodhe”. *Svenskt biografiskt lexikon* 30 (1998–2000).

Bringéus, Nils-Arvid, ”Minnesord. Hilding Pleijel”. *Vetenskapssocieten i Lund. Årsbok 1989*.

Bringéus, Nils-Arvid, ”Entwicklung und Stand der religionsethnologischen Forschung in Skandinavien”. Teoksessa *Volksfrömmigkeit. Referate der Österreichischen Volkskundetagung 1989 in Graz*, toim. Helmut Eberhart et al. Selbstverlag des Vereins für Volkskunde 1990.

Bringéus, Nils-Arvid, ”Hilding Pleijels frågelista ‘Kyrklig folklivsforskning’”. Teoksessa *Hilding Pleijel symposium. 19 oktober 1893 – 19 oktober 1993. Ett hundraårsjubileum*. Lund University Press 1995.

Brohed, Ingmar, ”In memoriam Hilding Pleijel”. *Kyrkohistorisk årskrift* 89 (1989).

Brohed, Ingmar, ”Minnesord över Hilding Pleijel”. *Kungl. Humanistiska vetenskapssamfundet i Lund. Årsberättelse 1989–1990*.

Brohed, Ingmar, ”Är forskarutbildningen styrd? Kyrkohistorieämnet i Lund som det speglas i doktorsavhandlingar”. Teoksessa *Kristendomsundervisning i historiskt perspektiv. Festskrift tillägnad Bill Widén på hans 60-årsdag den 19 maj 1992*, toim. Ingvar Dahlbacka. Åbo Akademis förlag 1992.

Brohed, Ingmar, ”Hilding A Pleijel”. *Svenskt biografiskt lexikon* 29 (1995–1997).

Carlsson, Sten & Moberg, Lennart, ”Minnesord den 6 november 1989”. *Saga och sed. Kungl. Gustav Adolfs Akademiens årsbok 1989*.

Gierow, Pär Göran, ”N Martin P:son Nilsson”. *Svenskt biografiskt lexikon* 26 (1987–1989).

- Harnesk, Börje, ”Den föränderliga patriarkalismen”. Replikskifte mellan Hilding Pleijel och Börje Harnesk. *Historisk Tidskrift* 107:3 (1987).
- Jarlert, Anders, *Emanuel Linderholm som kyrkohistoriker*. Lund University Press 1987.
- Jarlert, Anders & Tammela, Joonas, ”Church history of the Swedish realm, 1520–1809”. Teoksessa *Swedish and Finnish Historiographies of the Swedish Realm, c. 1520–1809. Shared Past, Different Interpretations?*, toim. Miia Kuha & Petri Karonen. Routledge 2023.
- Kuuliala, Wiljo-Kustaa, *Entisajan talonpoikaisyhteisö ja kirkko*. WSOY 1960.
- Laasonen, Pentti, *Pohjois-Karjalan luterilainen kirkollinen kansankulttuuri Ruotsin vallan aikana*. Suomen kirkkohistoriallinen seura 1967.
- Lindmark, Daniel, *Uppfostran, undervisning, upplysning. Linjer i svensk folkundervisning före folkskolan*. Umeå universitet 1995.
- Newman, Ernst, *Nordskånska väckelserörelser under 1800-talet*. Svenska kyrkans diakonistyrelses bokförlag 1925.
- Normann, Carl-Edvard, ”Hjalmar F Holmquist”. *Svenskt biografiskt lexikon* 19 (1971–1973).
- Ojanen, Eeva, *Kirkko ja kansanelämä Länsi-Hämeessä 1800-luvulla*. Suomen kirkkohistoriallinen seura 1966.
- Pleijel, Hilding, *Herrnhutismen i Sydsverige*. Svenska kyrkans diakonistyrelses bokförlag 1925.
- Pleijel, Hilding, *Der schwedische Pietismus in seinen Beziehungen zu Deutschland. Eine kirchengeschichtliche Untersuchung*. Gleerup 1935(a).
- Pleijel, Hilding, *Svenska kyrkans historia V. Karolinsk kyrkofromhet, pietism och herrnhutism. 1680–1772*. Svenska kyrkans diakonistyrelses bokförlag 1935(b).
- Pleijel, Hilding, *De lutherska bekännelseskrfifterna. Deras tillkomsthistoria*. Gleerup 1936.
- Pleijel, Hilding, *Das Kirchenproblem der Brüdergemeine in Schweden. Eine kirchengeschichtliche Untersuchung*. Gleerup 1938.
- Pleijel, Hilding, ”Bodenreform und Frömmigkeit. Ein Problem der schwedischen Volkskunde”. Teoksessa *Dragma. Martino P. Nilsson, A.D. IV id. iul. anno MCMXXXIX dedicatum*, toim. Christer Hanell et al. Gleerup 1939.
- Pleijel, Hilding, *Vår kyrkas bekännelse. Studier i symbolik*. Gleerup 1941.
- Pleijel, Hilding, *Kyrklig folklivsforskning. Frågelista I*. Kyrkohistoriska arkivet i Lund 1942.
- Pleijel, Hilding, ”Kyrklig folklivsforskning. Ett problem och ett program”. *Svensk Tidskrift* 30 (1943).
- Pleijel, Hilding, *Hustavlans värld. Kyrkligt folkliv i äldre tiders Sverige*. Verbum 1970.
- Pleijel, Hilding, *Jordfästning i stillhet. Från samhällsstraff till privatceremoni*. Arken 1983.

Pleijel, Hilding, ”Patriarkalismens samhällsideologi”. Replikskifte mellan Hilding Pleijel och Börje Harnesk. *Historisk Tidskrift* 107:3 (1987).

Pleijel, Hilding, *Källkritisk hembygdsforskning. Folktraditionens värde som historisk källa*. Arken 1988.

Widén, Bill, ”In memoriam Hilding Pleijel”. *Suomen kirkkohistoriallisen seuran vuosikirja* 79 (1989).

Widén, Bill, ”Kyrkohistoria”. Teoksessa *Åbo Akademi 1918–1993. Forskning och institutioner II. Humanistiska fakulteten & Teologiska fakulteten*, toim. Solveig Widén. Åbo Akademis förlag 1993.

Widén, Bill, ”Hilding Pleijel och den kyrkliga folklivsforskningen i Finland”. Teoksessa *Hilding Pleijel symposium. 19 oktober 1893 – 19 oktober 1993. Ett hundraårsjubileum*. Lund University Press 1995.

Åsbrink, Eva, *Studier i den svenska kyrkans syn på kvinnans ställning i samhället åren 1809–1866*. Almqvist & Wiksell 1962.

Pvm. 16.10.23

Tunnisteet: etnologia, Hilding Pleijel, historiografia, kansanelämä, kirkkohistoria, kolmisäätyoppi, Lund, luterilainen yhtenäiskulttuuri, muistitieto, Ruotsi, sosiologia, Suomi, väitösohjaaja, Åbo Akademi

22.9.2023

Historiankirjoittajan kaksi väitöskirjaa

Kaisa Kyläkoski

Julkaistujen väitöskirjojen hyväksyntä on Suomessa niin tavanomaista, ettei opinnäytteitä lukiessaan aina tule mieleen tarkistaa saavutettiin niillä tavoiteltu tutkinto. Yksi tällainen varovaisuutta vaativa työ on Johan Wilhelm Ronimuksen (1865–1909) liseniaattiväitöskirja vuodelta 1890. Sitä ei hyväksytty, mutta päätös ei lopettanut Ronimuksen uraa historiankirjoittajana.

Johan Wilhelm Ronimus oli kotoisin Viipurista, jossa hänen isänsä oli vuodesta 1862 alkaen suomalaisen seurakunnan ja maaseurakunnan lukkari. Vaikka perheen talous vaati sivutoimien harjoitusta, perheeseen syntyneistä 15 lapsesta seitsemän poikaa pääsi opiskelemaan Helsingin yliopistoon. Johan Wilhelm oli heistä ensimmäinen, suoritettuaan ylioppilastutkintonsa toukokuussa 1884.

Ronimus oli ilmeisen kiinnostunut historiasta, sillä hänen kirjoittamansa historiallinen tarina *Myrskyjen maininki* alkoi ilmestyä jatkokertomuksena *Wiipurin Sanomissa* vuoden 1885 alusta. Kertomus sijoittui 1800-luvun alun kartanoon eli hoviin lahjoitusmaalla ”noin kuusikymmentä virstaa Viipurin kaupungista lähellä suurta maantietä”. Omistajaa edustanut vouti esitettiin ahneena ja suomenkielisillä nimillä varustetut torpparit ahkerina. Jännite syntyi vouden ihastuttua torpparin kauniiseen tyttäreen ja tämän mielitietyn joutumisesta sotamieheksi. Sotamiesten otto ja torpparien asema olivat siis kertomuksen olennaista historiallista kontekstia, jonka Ronimus on kuvannut konventionaalisesti. Kyseiset teemat olivat todennäköisesti olleet hänen lapsuudessaan ja nuoruudessaan esillä Viipurin suomenkielisessä yhteisössä ja laajemminkin Viipurin karjalaisessa kollektiivisessä muistissa.

Kandidaatin tutkinnon jälkeen

Ronimuksen filosofian kandidaatin tutkinto kirjattiin suoritetuksi Helsingin yliopistossa 31.5.1887. Tutkintoon vaadittiin yhdessä aineessa korkein arvosana eli laudatur (3 puoltoääntä) ja Ronimus saavutti tämän historiassa. Yhteensä hänellä oli puoltoääniä 11, mikä vastasi useimpien kandidaattien saamaa arvosanaa *clarissimus*.

Vuoden 1888 alussa Ronimus ilmoittautui Helsingin yliopiston oikeustieteelliseen tiedekuntaan, mutta siirtyi jo muutaman kuukauden kuluttua historiallis-kielitetieteelliseen

osastoon. Syksyksi 1888 Ronimus haki kandidaatintutkinnollaan ainakin ruotsin opettajan sijaisuutta Viipurin suomalaisessa lyseossa. Kyseisenä syksynä Ronimus oli Viipurissa osa *Wiipurin Sanomien* toimitusta, josta hän erosi vuodenvaihteeseen mennessä. Kevätlukukaudella 1889 Ronimuksella oli Helsingin yliopiston luettelossa osoite Helsingissä, jossa hän antoi toukokuussa 1889 opetusnäytteen suomalaisessa normaalilyseossa historian ja suomen kielen opetusvirkoja varten saaden arvosanan laudatur (20/24).

Ronimus oli yliopiston kirjoissa myös syyslukukauden 1889 ja kevätlukukauden 1890, mutta ei tuolloin ilmoittanut osoitetta Helsingissä. Helsingissä oleskelun sijaan Ronimus teki muistokirjoituksensa mukaan kesällä 1889 opintomatkan Saksaan ja Sveitsiin, ja seuraavan syksyn hän oli "harjoittelemassa historiallisia ja arkistollisia tutkimuksia Pietarissa". Tämä tarkoitti sitä, että Ronimus pääsi tutkimaan Voltairen kirjakokoelmaa ja käsikirjoituksia Pietarin keisarillisessa kirjastossa, jonne Katariina suuren ostama kokoelma oli siirretty Eremitaasista vuoden 1862 tienoilla. Kokoelmaa Ronimus sai käyttää kirjaston johtajan A. F. Bytsckoffin ja kirjastonhoitaja E. L. Radloffin tuella.

Nevski Prospekt vuonna 1889, keisarillinen kirjasto vasemmalla. Kuva: Rijksmuseum.

Näitä miehiä Ronimus kiitti maaliskuussa 1890 päivämässään väitöskirjan esipuheessa. Väitöskirjatutkimuksensa kohteena oli Voltairen teoksen *Histoire de l'empire de Russie sous Pierre le Grand* (1759) lähde pohja. Ruotsiksi kirjoitetulle työlleen Ronimus antoi otsikon *Voltaire som Peter den stores historieskrifvare*, mikä muistuttaa J. R. Danielsonin vuonna 1878 painettua ja hyväksyttyä väitöskirjaa *Voltaire Kaarle XII:n historian kirjoittajana*.

Danielson (vuodesta 1906 Danielson-Kalmari) oli saanut vuonna 1880 Helsingin yliopiston yleisen historian professuurin. Tässä asemassa hän oli ajan käytäntöjen mukaan itse oikeutetusti Ronimuksen työn julkisessa tarkastuksessa 10.5.1890 vastaväittäjänä. Tämä ilmoitettiin etukäteen lyhyissä sanomalehti uutisissa, jotka tapahtuman jälkeen toistettiin imperfektissä. Julkisuuteen ei annettu Danielsonin lausuntoa työstä ja sen puolustuksesta.

Historiallis-kielitetieteellisen osaston pöytäkirjojen liitteenä säilyneen lausunnon sävy on kriittinen alkaen Ronimuksen väitteestä, ettei Pietarissa säilytettyä Voltairen kokoelmaa olisi tunnettu ja käytetty, sillä Danielson tunsu vastaesimerkkejä. Toisen luvun yksityiskohtainen Voltairen lähteiden selvitys oli hänestä uutta, mutta tulokset eivät olleet merkittäviä ja johtopäätöksissä oli virheitä. Kolmatta lukua Danielson piti lähes täysin epäonnistuneena, sillä tulokset olivat joko ennestään tunnettuja tai epävarmoja, joten niistä ei olisi tulevaisuuden tutkijoille juuri mitään hyötyä. Neljäs ja viides luku eivät pelastaneet kokonaisuutta, joka oli muun heikkouden lisäksi rakenteeltaan seurannut liian uskollisesti Danielsonin väitöskirjan mallia.

Loppulauseissa Ronimus sai kiitosta esiintymisestään väitöstilaisuudessa, mutta hän ei Danielsonin arvion mukaan ollut osoittanut kykyään itsenäiseen tutkimukseen. Väitöskirjan tieteelliset arvot olivat niin vähäiset, ettei sitä hyväksytty.

Lehtorina, kirjoittajana ja suomentajana

Ronimus keskittyi 1890-luvun alusta eteenpäin opettajauran luontiin ja vuodesta 1893 kuolemaansa asti hän toimi historian, maantieteen ja suomen kielen lehtorina Joensuun lyseossa. Paikkakunnalla hän toimi aktiivisesti ja monipuolisesti. Tutkimustyö ei täysin unohtunut, sillä Ronimus julkaisi vuonna 1894 teoksen *Antonio Bröijer. Historiallis-romantillinen kertomus vuodelta 1599*, joka kuvasi Viipurin kaupungin ja linnan valloitusta

vuonna 1599 katolisuuden ja luterilaisuuden jännittävänä kamppailuna. Tai ainakin näin tarinaa markkinoitiin *Karjalattaressa*, jossa vakuutettiin Ronimuksen tehneen "erityisiä historiallisia tutkimuksia" ja käyttäneen "Ruotsin valtionarkiston painamattomia aarteita".

Kirjallisuushistorioitsija O. A. Kallion mukaan tarinassa oli "kaikua romanttisesta Topeliuksesta", mutta "muuten romaani on vilkkaasti kirjoitettu ja ajankuvauksena huomattava". Omana aikanaan *Antonio Bröjer* -romaani ei saanut suuremmin huomiota eikä Ronimukselta tunneta myöhempää fiktiota. Hän kylläkin toimi *Karjalattaren* päätoimittajana vuodet 1898–1905 eli on varmasti kirjoittanut paljon ja kaikenlaista.

Joensuun lyseon uudehko rakennus 1900-luvun alussa. Kuva: Historian kuvakokoelma, Museovirasto.

Vuoden 1900 jälkeen Helsingin yliopiston filosofisen tiedekunnan promootioissa oli poliittisista syistä tavallista pidempi tauko. Sen aikana Ronimus haki ja sai maisterin arvon 4.5.1904. Mikään muu ei kerro Ronimuksen aktiivisista yhteyksistä Helsingin yliopistoon, jossa Danielson oli edelleen professorina. Ilmeisen vähäisistä yhteyksistä huolimatta Ronimus kuitenkin keksittiin Novgorodin vatjalaisen viidenneksen verokirjan suomentajaksi. Aikaisempi yrittäjä oli Karjalan historiallisen seuran toimeksiannosta tehnyt suomennoksen, jonka professorit E. G. Palmén ja J. J. Mikkola arvioivat jo pari painoarkkia tarkistettuaan "kelvottomaksi". Palmén oli kesällä 1905 huomattavasti tyytyväisempi Ronimuksen aikaansaannokseen, joka julkaistiin vuonna 1906 Suomen Historiallisen Seuran sarjassa *Asiakirjoja, jotka valaisevat Suomen kameralaisia oloja 1500-luvulla*.

Uusi väitöskirja

Ronimuksen ja Palménin välisessä yhteydenpidossa jälkimmäinen rohkaisi edellistä tutkimukseen, jolla suomennettava verokirja "tulisi suoranaisemminkin liitetyksi historialliseen kirjallisuuteemme". Kielitaidon ja jo tehdyn työn lisäksi Ronimusta pätevästi se, että "hän Itä-Suomessa kasvaneena tuntee suuren osan niitä seutuja, joita mainittu henkilö ja verokirja koskee." Tutkimuksen valmistuttua Ronimus puolestaan kiitti esipuheessaan Palménia, joka "neuvoilla ja ohjauksilla on tehokkaasti avittanut minua tämän jotensakin suuritoisen tutkimuksen suorittamisessa".

Kyseinen tutkimus julkaistiin väitöskirjana *Novgorodin vatjalaisen viidenneksen verokirja v. 1500 ja Karjalan silloinen asutus*, jota Ronimus puolusti 19.9.1906 Helsingin yliopistossa vastaväittäjänään professori E. G. Palmén. Väitöstilaisuudessa esiintyi ylimääräinen opponenti, joka Palménin mukaan "tahtoi olettaa, että tekijä liiankin usein oli olettanut venäjänkielisen muodon alkuperäiseksi". Palmén itsekin näki työssä parantamisen varaa, mutta totesi, että työ "hyvin vastaa niitä vaatimuksia, jotka ovat tällaiselle opinnäytteelle asetettavat". Lisäksi Ronimus oli väitöstilaisuudessa osoittanut "hyvää tottumusta tieteelliseen keskusteluun".

Tutkintoon vaadittiin myös kypsyyskoe, jonka Ronimus suoritti 24.9.1906, ja näin hänet hyväksyttiin samana päivänä filosofian lisensiaatiksi. Ronimus ei jäänyt odottamaan seuraavan vuoden promootiota vaan hän sai tohtorin arvon erillispäätöksellä 21.12.1906.

Johan Wilhelm Ronimus oli kuollessaan 22.2.1909 vain 43-vuotias. Jos hänelle olisi suotu lisää elinvuosia, Ronimuksen kiinnostus historiaan ja sen tutkimukseen olisi todennäköisesti jatkunut. Ronimuksen saavuttamat tutkimustulokset eivät ole unohtuneet, sillä samalla kun hänen ensimmäiseen väitöskirjaansa löytyy muutamia viittauksia saksankielisestä

tutkimuksesta, sisältyy toinen väitöskirja monen itäistä Suomea käsittelevän tutkimuksen kirjallisuusluetteloon.

Kaisa Kyläkoski on Suomen historian väitöskirjatutkija Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitoksella. Hän vietti kesän 2023 odottaen esitarkastuslausuntoja ja miettien historian väitöskirjan hylkäyksen mahdollisuutta.

Lähteet ja kirjallisuus

Asiakirjat

Helsingin yliopiston arkisto.

Historiallis-kielitieteellinen osasto / Humanistinen tiedekunta.

Bb:1 Historiallis-kielitieteellisen osaston tutkintoluettelo 1853–1893

Ba:3 Historiallis-kielitieteellisen osaston matrikkeli 1868–1887

Ca:9 Historiallis-kielitieteellisen osaston pöytäkirjat 1889–1890

Oikeustieteellinen tiedekunta

Ba:4 Oikeustieteellisen tiedekunnan matrikkeli 1880–1889

Ylioppilasmatrikkeli 1900–1907

J. W. Ronimuksen tuotanto

Myrskyjen maininki, *Wiipurin Sanomat* 3.1.–14.2.1885.

Maria Stuart i den nyare forskningen i ljus. Föredrag, hållet vid afdelningens årsfest d. 5 Mars 1890, *Kaukomieli. Viipurilaisen osakunnan albumi 2* 1890, 82–96.

Ulkomaalaisen lähettilään arvostelu suomalaisista ja suomenkielestä noin 160 vuotta sitte, *Kaukomieli. Viipurilaisen osakunnan albumi 2* 1890, 100–103.

Voltaire som Peter den stores historieskrifvare. Akademisk afhandling. 1890.

Antonio Bröijer. Historiallis-romantillinen kertomus vuodelta 1599. Werner Söderström, 1894 (Myös jatkokertomuksena *Karjalattaressa*).

Novgorodin vatjalaisen viidenneksen verokirja v. 1500 ja Karjalan silloinen asutus. Yliopistollinen väitöskirja. 1906.

Muut lähteet ja kirjallisuus

Sanomalehtien uutiset tutkinnoista, väitöstilaisuuksista ja viranhauista sekä -täytöistä

[Anon], Praktiska lärareprof läseåret 1888–1889, *Tidskrift utgiven av pedagogiska föreningen i Finland* 2/1890, 137–141.

[Anon], Karjalattaren novelli-osastossa, *Karjalatar* 29.3.1894.

[Anon], J. W. Ronimus, *Karjalan Sanomat* 25.2.1909.

[Anon], T:ri J. W. Ronimuksen hautaus, *Karjalan Sanomat* 2.3.1909.

Autio, Veli-Matti. Ylioppilasmatrikkeli 1853–1899.

<https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi/1853-1899/#21485,#22179,#24142,#24143,#26420>

Havens, George R., & Torrey, Norman L. "The Private Library of Voltaire at Leningrad". *PMLA* 43:4 (1928), 990–1009.

Kallio, Oskar Albin, *Uudempi suomalainen kirjallisuus. Jälkimmäinen osa, myöhempi eli murrosten aika*, WSOY 1912.

Keisarillinen Suomen Aleksanderin-yliopisto. Luettelo syyslukukaudella v. 1889, 1889.

Kejsersliga Alexanders-universitet i Finland. Katalog för vårterminen 1889, 1889.

Kejsarliga Alexanders-universitetet i Finland. Katalog för vårterminen 1890, 1890.

Kutsumuskirja maisterin- ja tohtorin-promotiooneihin toukokuun 30 p. 1907, [1907].

O. H. R., Filip Ronimus, *Kotimatalla. Evankelinen kalenteri vuodelle 1909, [1908], 61–67.*

Palmén, E. G., [Vastaväittäjän lausunto maisteri J. W. Ronimuksen väitöskirjasta], *Historiallinen Aikakauskirja* 4:4–5 (1906), 181–185.

Tervonen, Jukka, *J. R. Danielson-Kalmari. Historiantutkija ja -opettaja*, *Historiallisia Tutkimuksia* 163, SHS 1991.

Pvm. 22.9.23

Tunnisteet: 1800-luku, Helsingin yliopisto, historiografia, Johan Wilhelm Ronimus, Suomi, Viipuri, väitöskirjat

17.8.2023

Suomen ja Skandinavian historian professori Ernst Gustaf Palménin oppilaat

Petri Karonen

Helsingin yliopiston Suomen, Venäjän ja Pohjoismaiden historian professorina (1884–1904) ja sittemmin Suomen ja Skandinavian historian professorina aina eläkkeelle siirtymiseensä vuonna 1911 toiminut Ernst Gustaf Palmén (1849–1919) on yksi 1800-luvun jälkipuoliskon ja 1900-luvun alun merkittävimmistä ja myös poliittisesti vaikutusvaltaisimmista suomalaisista historiantutkijoista. Palménin toiminta on saanut kuitenkin huomattavasti vähemmän huomiota osakseen kuin esimerkiksi kollegansa ja läheinen yhteistyökumppaninsa, yleisen historian professori Johan Richard Danielson (myöhemmin vuodesta 1906 Danielson-Kalmari, 1853–1933) tai väkevä antagonistinsa Magnus Gottfrid Schybergson (1851–1925), joista kummastakin on kirjoitettu pitkään ja runsaasti. Seuraavassa ei kuitenkaan keskitytä vuonna 1877 tohtoroituneen E. G. Palménin henkilöhistoriaan ja tutkimustyöhön, vaan luodaan katsaus hänen laajaan väitöskirjaohjattavien joukkoon. Professori ohjasi monet väitöskirjat yksin, mutta useat töistä ohjattiin yhteistyössä juuri Danielson-Kalmarin ja myöhemmin myös Palménin omien oppilaiden kanssa, kuten liitteenä olevasta väittelijöiden luettelosta nähdään.

Palménin runsaslukuisasta opiskelijajoukosta yhteensä 18 väitteli tohtoriksi. Heistä 14 keskittyi Ruotsin ja Suomen yhteisen historian aihepiireihin. Seuraavaksi esittelen tiiviisti väittelijät, joista monesta tuli 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alkupuolella merkittäviä yhteiskunnallisia tai kulttuurialan vaikuttajia. Mainituista 18 väittelijästä kuusi päätyi Helsingin yliopiston professoriksi, yhteensä neljälle eri tieteenalalle. Samoin kuusi heistä teki oppi-isänsä tavoin merkittävän poliittisen uran: joukossa on kansanedustajia ja muun muassa kaksi senaattoria, pääministeri ja ulkoministeri. Edelleen kuusi Palménin oppilaista päätyi merkittäviin oppikoulunopettajan tehtäviin, useat heistä opinahjojensa rehtoreiksi saakka. Osa teki uraa virkamiehinä, opettajina tai diplomaatteina.

Varhaismodernin ajan perustutkimusta

Palménin ohjauksessa tehtiin monipuolisesti varhaismodernin Ruotsin ja Suomen historiaan liittyvää tutkimusta. Vanhempaa Vaasa-kautta koskevia väitöksiä ilmestyi peräti viisi, ja niistä kolme kytkeytyi Palménin aktiivisesti tukemaan, mutta ennen kaikkea hänen oppilaansa Henry Biaudet'in (1869–1915) johtaman Vatikaanin arkistoaineistojen julkaisemiseen ja tutkimiseen keskittyneen tutkimusretkikunnan työhön. Biaudet oli aikanaan ensimmäisellä venäläistämiskaudella erotettu upseeri, joka opiskeli nopeasti ensin historian maisteriksi ja väitteli myöhemmin tohtoriksi. Muitakin Ruotsin ja Suomen yhteisen ajan aikakausia tutkittiin. Professori Palmén oli ensimmäinen Suomessa, joka aidosti pyrki kehittämään aitoja tutkimusprojekteja. Tällaisina voidaan pitää ennen kaikkea koulumiehinä kunnostautuneiden K. R. Melanderin (1858–1941) ja Artur Lindholmin (myöh. Kaukola) (1863–1914) laatimia väitöskirjoja, jotka muodostavat selkeän ajallisen jatkumon 1600-luvun alkupuolen Suomen

historian keskeisiin kysymyksiin. Molemmat työt ovat edelleen faktarunsaustensa ansiosta käyttökelpoisia ja arvokkaita.

Nuori Helsingin yliopiston pohjoismaiden historian ja valtio-opin dosentti E. G. Palmén, kuvaajana Johannes Jaeger n. 1880–1883. Kuva: Historian kuvakokoelma, Museovirasto.

Palménin oppilaat tekivät perustutkimusta, sillä ennen heidän väitöskirjojaan monia Suomen historian kysymyksiä ei ollut lainkaan tutkittu tai ainakaan eri aikakausia ei ollut analysoitu monipuolisen empiirisen aineiston avulla. Julkaisuaikakauden arvostukset ja tutkimukselliset painopisteet näkyvät selkeästi väitöskirjojen otsikoista, jotka saattavat nykylukijan silmään kuulostaa varsin selvitysmäisiltä tai epäproblemaattisilta. Esimerkkeiksi käyvät vaikkapa Savonlinnan läänin oloista vuoteen 1571 (Hannes Gebhard, 1889), *Kuvaus Suomen oloista vuosina 1617–1634* (K. R. Melander, 1887) tai *Vanhan Suomen eli Viipurin läänin oloista 18:lla vuosisadalla* (Onni Hannikainen, 1888). Käytännössä kaikissa väitöstöissä oli väkevä taloushistoriallinen pohjavire, kuten näkyy esimerkiksi Anders Allardtin väitöskirjassa *Borgå läns sociala och ekonomiska förhållanden åren 1539–1571: akademisk afhandling* (1898) tai E. G. Palménin pikkuserkun Carl von Bonsdorffin teoksessa *Om donationerna och förläningarna samt frälseköpen i Finland under Drottning Kristinas regering* (1886). Tässä heijastuu Palménin osin luonnontieteellinen ote myös tilastotiedoilla operoimiseen ja kiinnostus kansantalouteen.

Palménin nuoret ja monipuoliset oppilaat

Palménin oppilaita tarkasteltaessa huomio kiinnittyy väistämättä siihen, että he väittelivät pääsääntöisesti hyvin nuorina. Peräti kaksi kolmesta oppilaista puolusti opinnäytettään ennen kuin olivat ehtineet täyttää edes kolmeakymmentä. Joukon kuopus oli Kuopion lyseon rehtorina myöhemmin uran tehnyt Onni Hannikainen (1865–1930), joka kirjoittautui yliopistoon keväällä 1882 ja väitteli tohtoriksi kuusi vuotta myöhemmin 23-vuotiaana. Väittelijöiden nestori, Porvoon lyseon rehtori Anders Allardt (1855–1942) oli tasan 20 vuotta vanhempi kateederille noustessaan.

Palmén kykeni motivoimaan monia oppilaitaan ilmeisen hyvin, vaikka häntä ei pidetty erityisen lempeänä opettajana eikä hänen vaatimustasonsakaan ollut matala. Esimerkiksi sopivat J. K. Paasikiven kokemukset Palménin opissa. Suomen tuleva presidentti oli aikanaan suunnitellut historian tutkijan uraa, mutta pro gradu -työn hyväksymiseen liittynyt professorin kahtena päivänä peräkkäin pitämä 2,5 tunnin suullinen tentti sai hänet hylkäämään ajatuksen ja siirtymään vähin äänin juridiikan pariin. Silti korjaamattomia traumoja Palménin tenttikäytännöistä ei Paasikivelle liene jäänyt, sillä hän säilyi historian ystävänä elämänsä loppuun saakka. Pikemminkin tutkimus- ja muistelmatietojen perusteella näyttää siltä, että Palmén kannusti oppilaitaan monipuolisesti ja suositteli heitä erilaisiin akateemisiin ja muihin vastuutehtäviin. Hän myös hyödynsi nuorempien kollegojensa osaamista esimerkiksi toimittamassaan suurtyössä *Oma Maa. Tietokirja Suomen kodeille. I–VI* (1905–1912), johon aikanaan kirjoitti moni hänen oppilaistaan.

Helsingin yliopiston historian professori, vapaaherra E. G. Palmén kesähuvilallaan Furuholmenissa 1890-luvun puolivälissä. Kuva: Historian kuvakokoelma, Museovirasto.

Historian ja lähialojen professorit, ensimmäiset historian naistohtorit ja tutkivat opettajat

Palménin oppilaista historiantutkijoina menestyneimpiin kuului edellä mainittu Carl von Bonsdorff (1862–1951), jonka kaupunkihistorialliset tutkimukset olivat aikanaan Pohjoismaissa uraauurtavia. Myöhemmin hän keskittyi ennen muuta autonomian Suomen alkuvaiheiden selvittämiseen laajoissa, mutta varsin usein laajoja lähdereferaatteja sisältäneissä teoksissaan. von Bonsdorff toimi ensin vuosina 1898–1915 Helsingin yliopiston Suomen, Venäjän ja Pohjoismaiden historian henkilökohtaisena ylimääräisenä professorina ja sittemmin vuodesta 1915 vuoteen 1927 Suomen ja Skandinavian historia professorina.

Historioitsijoista monipuolisin oli eittämättä Väinö Voionmaa (1869–1947, Wallin vuoteen 1906), joka laaja-alaisen ja kaikki keskeiset Suomen historian aikakaudet sisältäneen tuotantonsa lisäksi toimi lähes kolme vuosikymmentä sosialidemokraattisen puolueen kansanedustajana ja pari kertaa ministerinäkin. Helsingin yliopiston Pohjoismaiden historian henkilökohtainen ylimääräinen professori hän oli vuosina 1918–1936. Kolmas historianprofessoriksi yltänyt oli A. R. Cederberg (1885–1948), joka pitkän Viron kautensa jälkeen hoiti kauan viransijaisena professuureja, kunnes sai 1935 viimein vakinaisen tehtävän Helsingin yliopiston Suomen ja Skandinavian historian professorina, jota hän hoiti aina kuolemaansa saakka.

Useat akateemiselle tai muulle virkauralle ohjautuneista Palménin oppilaista päätyivät joko taloustieteen tai tilastotieteen alueille. Heihin kuuluivat ensinnä Hannes Gebhard (1864–1933), joka pian väittelynsä jälkeen luopui historiantutkimuksesta ja siirtyi kehittämään osuustoimintaa ja osallistui vahvasti myös torpparikysymyksen ratkaisuun. Myöhemmin hänestä tuli Helsingin yliopiston maanviljelyksen kansantalouden ja tilastotieteen ylimääräinen henkilökohtainen professori (1909–1927).

Ernst Nevanlinna (1873–1932, vuoteen 1906 Neovius) väitteli autonomisen Suomen raha-asioiden järjestämisestä vuonna 1899 ja toimi sittemmin sekä monissa suomalaisen puolueen ja kokoomuksen vastuutehtävissä. Historiantutkimuksesta kansantaloustieteen pariin siirtynyt Nevanlinna ehti toimia sekä Kauppakorkeakoulussa että Turun yliopiston kansantalouden vt. professorina ennen nimitystään Helsingin yliopiston finanssiopin professoriksi vuonna 1922. J. H. Vennola (1872–1938, aikaisemmin Karhu) puolestaan toimi Helsingin yliopiston kansantaloustieteen professorina kolmekymmentä vuotta aina kuolemaansa saakka, mutta hän sai enemmän mainetta vastaitseästyneen Suomen politiikassa kuin varsinaisena alansa tutkimuksen edistäjänä.

Paavo Korpisaari (1886–1950, vuoteen 1906 Roschier) väitteli Palménin ohjauksessa vuonna 1911 teoksella Suomen ulkomaankaupasta vuosina 1812–1825. Korpisaari oli aikanaan arvostettu pankki- ja liikemies, joka ehti yksityisen sektorin toimiansa lisäksi julkaisemaan laajasti erilaisista talouselämästä käsittelevistä aiheista. Hän toimi muutamia vuosia myös Kauppakorkeakoulun kauppaoipin virkaatekevänä professori. Korpisaari väitteli, samoin kuin edellämainittu J. H. Vennola, kahdesti, sillä toinen väitös vuodelta 1915 oli otsikoltaan Talletuspankkien likviditeettiteoria ja se tehtiin nimenomaan Vennolan ohjauksessa.

Palménin oppilaista kaksi oli naisia. Ensimmäinen heistä oli Suomen ensimmäinen filosofian tohtoriksi väitellyt nainen, Tekla Hultin (1864–1943), jonka Suomen rautateollisuutta Ruotsin ajalla käsitellyt tutkimus hyväksyttiin vuonna 1896. Hultin oli merkittävä toimija venäläistämistä vastustaneessa naiskagaalissa ja myöhemmin aktiivinen kansanedustajana lähes parin vuosikymmenen ajan. Hän toimi pitkään toimittajana ja sittemmin hänet nimitettiin Tilastollisen päätoimiston toisen aktuaarin virkaan – tehtävään, johon vaadittiin anomuksesta tehty ”vapautus sukupuolesta”. Palmén ohjasi myös suojattinsa ja oppilaansa Henry Biaudet’in kanssa Liisi Karttusen väitöksen. Monipuolisen toimittaja-diplomaatti-uran tehnyt Karttunen tutki 1500-luvun jälkipuoliskolla Ruotsissakin toiminutta jesuiitta Antonio Possevinoa. Vuonna 1908 väitelleen Karttusen jälkeen seuraava naispuolinen historian tohtori saatiin vasta yli neljännesvuosisata myöhemmin, kun Lolo Krusius-Ahrenberg väitteli vuonna 1934 1800-luvun puolivälin Suomen suuriruhtinaskunnan aatehistoriasta. Tämän työn ohjasi Palménin oppilaisiin laskettava A. R. Cederberg.

Suuri osa E. G. Palménin ohjauksessa väitelleistä oppilaista jatkoi tavalla tai toisella tieteellistä toimintaa. Vain muutamille heistä väitöskirja jäi käytännössä lähes ainoaksi julkaisuksi. Monet olivat vuosikymmenien ajan vahvasti mukana kehittämässä ennen muuta historia-alan tietämystä omilla havainnoillaan. Edellä on jo mainittu useita tällaisia ahkeria julkaisijoita, ja heidän lisäksi mainittakoon raittiusliikkeessä energisesti vaikuttanut Viljo Hytönen.

Puolentusinasta opettajanuran tehneestä Palménin tohtorista tieteellisen julkaisutoiminnan alalla kunnostautuivat erityisesti professorin arvonimellä aikanaan kunnioitetut Helsingin normaalkoulun yliopettaja K. R. Melander ja Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun ensimmäinen historian lehtori Sakari Kuusi (1884–1976, vuoteen 1905 saakka Granfelt), joiden molempien tuotanto on hämmästyttävän laaja ja monitahoinen. Kuusi oli väitellyt vuonna 1914 isojoasta Pohjanmaalla. Tuolloin Palmén oli ollut eläkkeellä jo jokusen vuoden, mutta jatkoi sekä tieteellistä toimintaansa että toimintaansa ensin Suomen autonomisen aseman puolustajana ja myöhemmin itsenäistyneen tasavallan kehittäjänä. Arvostettu professori menehtyi kuitenkin jo joulukuun alussa 1919, 70 vuoden ja yhden viikon iässä. Silti hänen merkityksensä suomalaiselle historiantutkimukselle on ollut suuri, mistä kertoo esimerkiksi maassamme yhä edelleen jatkuva varhempien aikojen monipuolinen talous- ja sosiaalishistoriallinen tutkimustyö.

Petri Karonen, Suomen historian professori, historian ja etnologian laitos, Jyväskylän yliopisto.

Liite. E. G. Palmenin ohjauksessa laaditut väitöskirjat. Lähteet: Hirsu-hankkeen yhteydessä laaditut tietokannat; ylioppilasmatrikkelit; Suomen Historiallisen Seuran tutkijajäsenmatrikkeli.

Nimi ja elinvuodet	Väitöskirjan otsikko	Väitösvuosi ja yliopisto	Väitöksen aikakausi	Tehtävä, johon myöhemmin päättyi	Ohjaaja(t)

Bonsdorff, Carl von (1862–1951)	<i>Om donationerna och förläningarna samt frälseköpen i Finland under Drottning Kristinas regering</i>	1886, Helsingin yliopisto	1600-luku	professori	Danielson-Kalmari, J. R. & Palmén, E. G.
Melander, K. R. (1858–1941)	<i>Kuvaus Suomen oloista vuosina 1617–1634</i>	1887, Helsingin yliopisto	1600-luku	opettaja, lyseon lehtori ja Helsingin normaalikoulun yliopettaja	Palmén, E. G. & Danielson-Kalmari, J. R.
Hannikainen, Onni (1865–1930)	<i>Vanhan Suomen eli Viipurin läänin oloista 18:lla vuosisadalla</i>	1888, Helsingin yliopisto	1700-luku	opettaja, Kuopion lyseon rehtori	Danielson-Kalmari, J. R. & Palmén, E. G.
Gebhard, Hannes (1864–1933)	<i>Savonlinnan läänin oloista vuoteen 1571</i>	1889, Helsingin yliopisto	1500-luku	professori-poliitikko	Palmén, E. G.
Lindholm (myöh. Kaukola), Artur (1863–1914)	<i>Bidrag till kännedom om Finlands ekonomiska tillstånd under tidskrifvet 1634–1654</i>	1892, Helsingin yliopisto	1600-luku	opettaja; Mikkelin lyseon lehtori	Palmén, E. G. & Ruuth, J. W. & Bergman, E. W.
Voionmaa (ent. Wallin), Väinö (1869–1947)	<i>Suomen maantiet Ruotsin vallan aikana</i>	1893, Helsingin yliopisto	Useampi aikakausi	professori, poliitikko	Palmén, E. G. & Danielson-Kalmari, J. R.
Hultin, Tekla (1864–1943)	<i>Historiska upplysningar om bergshandteringen i Finland under svenska tiden</i>	1896, Helsingin yliopisto	Useampi aikakausi	virkamies, poliitikko, toimittaja	Palmén, E. G.
Allardt, Anders (1855–1942)	<i>Borgå läns sociala och ekonomiska förhållanden åren 1539–1571: akademisk afhandling</i>	1898, Helsingin yliopisto	1500-luku	opettaja, Porvoon ruotsinkielisen lyseon rehtori	Palmén, E. G.
Nevanlinna (aik. Neovius), Ernst (1873–1932)	<i>Suomen raha-asiain järjestäminen Porvoon valtiopäiviä lähinnä seuranneina vuosina</i>	1899, Helsingin yliopisto	1800-luku	professori-poliitikko	Palmén, E. G. & Danielson-Kalmari, J. R.
Vennola, J. H. (1872–1938)	<i>Pohjois-Suomen maalaisvarallisuus 16:lla ja 17:lla vuosisadalla</i>	1900, Helsingin yliopisto	Useampi aikakausi	professori, poliitikko	Palmén, E. G.
Biaudet, Henry (1869–1915)	<i>Le Saint-Siège et la Suède durant la seconde moitié du XVI:e siècle : études politiques: époque des relations non officielles 1570–1576</i>	1906, Helsingin yliopisto	1500-luku	toimittaja, tutkija	Palmén, E. G.
Karttunen, Liisi (1880–1957)	<i>Antonio Possevino, un diplomate pontifical au 16e siècle</i>	1908, Helsingin yliopisto	1500-luku	toimittaja, diplomaatti	Biaudet, Henri & Palmén, E. G.

Karttunen, K. I. (1883–1950)	<i>Jean III och Stefan Batory. Études sur les relations politiques entre la Suède et la Pologne de 1576 à 1581</i>	1911, Helsingin yliopisto	1500-luku	opettaja, Mikkelin lyseon rehtori, Turun lyseon vanhempi lehtori	Biaudet, Henri & Palmén, E. G.
Cederberg, A. R. (1885–1948)	<i>Pohjois-Karjalan kauppaolet 1721–1775</i>	1911, Helsingin yliopisto	1700-luku	professori	Palmén, E. G. & Vennola, J. H.
Korpisaari, Paavo (1886–1950)	<i>Suomen ulkomaankaupasta vuosina 1812–1825</i>	1911, Helsingin yliopisto	1800-luku	yritysjohdaja, poliitikko, tutkija	Palmén, E. G.
Hytönen, Viljo (1879–1937)	<i>Suomen paloviinapolitiikka v. 1822–1866</i>	1912, Helsingin yliopisto	1800-luku	virkamies	Palmén, E. G. & Voionmaa, Väinö
Kuusi, Sakari (1884–1976)	<i>Isonjaon alkuvaiheet Pohjanmaalla</i>	1914, Helsingin yliopisto	1700-luku	opettaja, Jyväskylän kasvatustieteiden korkeakoulun historian lehtori	Palmén, E. G. & Suolahti, Gunnar & Kallio, Topi
Hanho, Juho Teofilus (1879–1960)	<i>Tutkimuksia Suomen metsätalouden historiasta 19. vuosisadalla. 1: Sahateollisuudesta ja sahantuotteiden viennistä 1840- ja 1850-luvuilla</i>	1915, Helsingin yliopisto	1800-luku	virkamies	Palmén, E. G. & Voionmaa, Väinö & Rauhala, K. W. & Laine, E.

Lähteet ja kirjallisuus

Tietokanta

Yhteinen menneisyys, erilaiset tulkinnat: Bibliometrinen ja kvalitatiivinen analyysi varhaismodernista Ruotsin valtakunnasta Ruotsin ja Suomen historiografiassa 1860–2020 (Hirsu) -hankkeen tiimoilta laaditut tietokannat, jotka tullaan aikanaan julkaisemaan JYX-julkaisuarkistossa.

Matriikkelit

Suomen Historiallisen Seuran matriikkeli 1875–2007. Toim. Veli-Matti Autio. SKS 2007.

Ylioppilasmatriikkeli 1853–1899, <https://ylioppilasmatriikkeli.helsinki.fi/1853-1899/>.

Tutkimuskirjallisuus

Alanen, Aulis J., *Hannes Gebhard*. Kirjayhtymä 1964.

Garritzen, Elise, *Lähteiden lumoamat: Henry Biaudet, Liisi Karttunen ja suomalainen historian tutkimus Roomassa 1900-luvun alussa*. Bibliotheca Historica 130. SKS 2011.

Helen, Tapio: Biaudet, Henry. *Kansallisbiografia-verkkajulkaisu*. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997– (viitattu 19.6.2023).

Hoffman, Kai: Korpisaari, Paavo. *Kansallisbiografia-verkkajulkaisu*. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997– (viitattu 19.6.2023).

Kaarninen, Pekka: Voionmaa, Väinö. *Kansallisbiografia-verkkajulkaisu*. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997– (viitattu 19.6.2023).

Karonen, Petri, ”Varhaismodernin Ruotsin tutkijat: Ruotsin ja Suomen yhteistä menneisyyttä koskevan tutkimuksen päälinjojen, tutkimusalojen ja ohjaussuhteiden vertailu”, *Historiallinen aikakauskirja* 118:2 (2020), 152–165.

Karonen, Petri, Räihä, Antti, ”Oma Maa -kirjasarja ja instituutioiden historia”. Teoksessa *Kansallisten instituutioiden muotoutuminen. Suomalainen historiakuva Oma Maa -kirjasarjassa 1900–1960*, toim. Petri Karonen & Antti Räihä. Historiallisia Tutkimuksia 26, 9–28, 346–351, 408–451. SKS 2014.

Karonen, Petri, ”Historiantutkimuksen ja yhteiskunnan yli puolitoistavuosisatainen vuoropuhelu: resurssit, rakenteet ja tulokset”. Teoksessa *Tiede ja yhteiskunta. Suomen Historiallinen Seura ja historiantutkimus 1800-luvulta 2010-luvulle*, toim. Petri Karonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1449, 13–41. SKS 2019.

Karonen, Petri, ”Historian väitöskirjojen aikakaudet, julkaisukielet ja väitösyliopistot 1850-luvulta 2010-luvun jälkipuoliskolle”. Teoksessa *Tiede ja yhteiskunta. Suomen Historiallinen Seura ja historiantutkimus 1800-luvulta 2010-luvulle*, toim. Petri Karonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1449, 32–35. SKS 2019.

Laiho, Eija; Cederberg, Arno Rafael. *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997– (viitattu 19.6.2023).

Lähteenmäki, Maria, *Väinö Voionmaa: Puolue- ja geopolitiikka*. Historiallisia tutkimuksia 264. SKS 2014.

Polvinen, Tuomo, Heikkilä, Hannu & Immonen, Hannu, *J. K. Paasikivi: Valtiomiehen elämäntyö. 1, 1870–1918*. WSOY 1989.

Sainio, Venla; Hultin, Tekla. *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997– (viitattu 19.6.2023).

Sysiharju, Anna-Liisa; Gebhard, Hannes. *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997– (viitattu 19.6.2023).

Tommila, Päiviö; Bonsdorff, Carl von. *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997– (viitattu 19.6.2023).

Tommila, Päiviö, *Suomen historiankirjoitus: tutkimuksen historia*. WSOY 1989.

Vares, Vesa; Nevanlinna, Ernst. *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997– (viitattu 25.6.2023).

Vares, Vesa; Vennola, Juho Heikki. *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997– (viitattu 19.6.2023).

Väisänen, Maija; Karttunen, Liisi. *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997– (viitattu 19.6.2023).

Väisänen, Maija; Palmén, Ernst Gustaf. *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997– (viitattu 19.6.2023).

Pvm. 17.8.23

Tunnisteet: 1800-luku, 1900-luku, Ernst Gustaf Palmén, historiografia, Suomi, väitöskirjat

Etusivu

Vanhemmat tekstit

Tilaa: Blogitekstit (Atom)

